

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Διδακτική της Λογοτεχνίας στην Προσχολική Εκπαίδευση

Εισαγωγή στον Γραμματισμό – Πρακτικές Ασκήσεις

Αγγελική Γιαννικοπούλου

Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική
Ηλικία (ΤΕΑΠΗ)

Φωνολογική Ευαισθητοποίηση στο Νηπιαγωγείο

Τι είναι φωνολογική ευαισθητοποίηση; (1/2)

Ο προφορικός λόγος συνεκφέρεται και φτάνει στα αφτιά μας ως ‘συνεχόμενος ποταμός’.

Το καταλαβαίνουμε όταν ακούμε ξένες γλώσσες. Με ανάλογο τρόπο ακούν τα παιδιά τη δική μας προφορική γλώσσα. Δεν μπορούν να ξεχωρίσουν επιμέρους στοιχεία.

Τι είναι φωνολογική ευαισθητοποίηση; (2/2)

Φωνολογική ευαισθητοποίηση (phonological awareness) είναι η ευαισθητοποίηση των παιδιών στο γεγονός ότι ο προφορικός λόγος, που συνεκφέρεται, τελικά διακρίνεται σε μικρότερα τμήματα (π.χ. καταλήξεις, λέξεις, συλλαβές) μέχρι το μικρότερο κομμάτι που είναι το φώνημα.

Τι είναι φώνημα;

Φώνημα είναι φθόγγος με διαφοροποιητική αξία μέσα στο σύστημα της γλώσσας.

- Φ /όνος/ .
- Π /όνος/ .
- Μ /όνος/ .
- Τ /όνος/ .
- Γ /όνος/ .

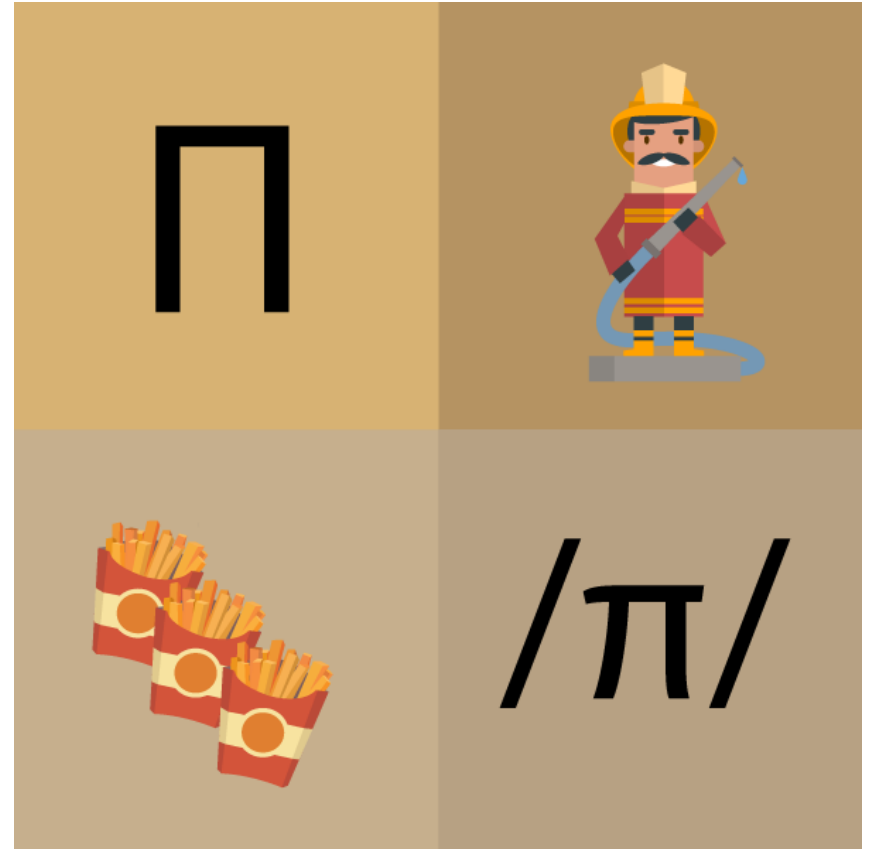
- Σ /ούλα/ .
- Τ /ούλα/ .
- Κ /ούλα/ .
- Β /ούλα/ .
- Λ /ούλα/ .

Γιατί η φωνολογική ευαισθητοποίηση/
ενημερότητα των παιδιών του Νηπιαγωγείου
είναι τόσο σημαντική;

Γράφουμε ήχους και όχι σημασίες (1/4)

Γι' αυτό πρέπει να μάθουμε να ακούμε. Αν δεν ακούσουμε ότι πατάρι και πυροβόλο ακούγονται ίδια στην 'αρχή αρχή', δεν θα καταλάβουμε γιατί και τα δύο έχουν ως πρώτο γράμμα το π.

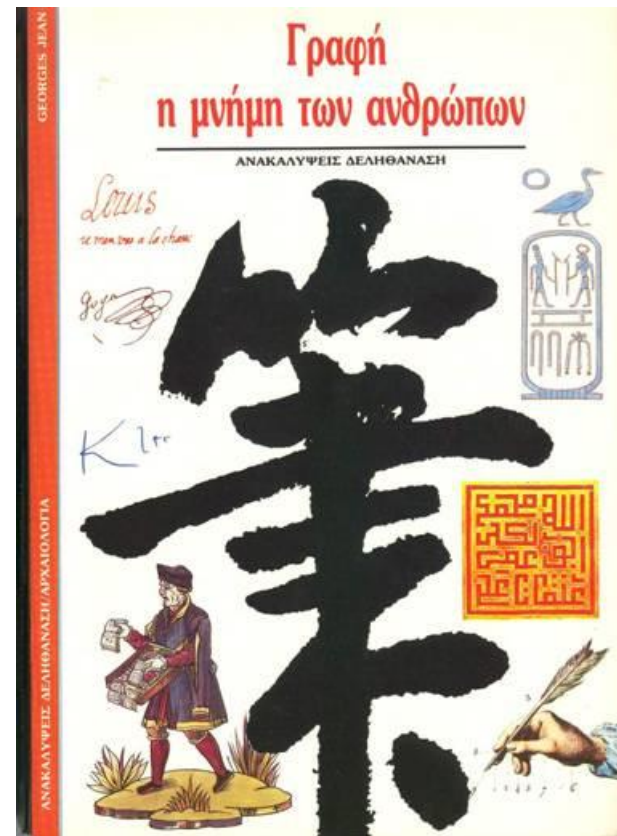
[1]

Γράφουμε ήχους και όχι σημασίες (2/4)

Ιστορικά κάτι τέτοιο δε συνέβαινε. Τα πρώτα συστήματα γραφής ήταν σημασιογραφικά με εικονογράμματα και ιδεογράμματα.

Σε αυτήν την περίπτωση η σχέση ανάμεσα σε σημαίνον και σημαινόμενο ήταν μάλλον αιτιακή.

[2]

Γράφουμε ήχους και όχι σημασίες (3/4)

Ακόμη και σήμερα σε κάποιες γλώσσες συγκεκριμένα σημαίνοντα πηγάζουν από αιτιακές σχέσεις με το σημαινόμενο. Το σύμβολο για τη λατρεία στα κινεζικά θα μπορούσε να θυμίσει άνθρωπο που προσεύχεται.

Γράφουμε ήχους και όχι σημασίες (4/4)

Γι' αυτό και η μεγάλη κατάκτηση για τα παιδιά είναι να περάσουν από το **γράφω σημασίες** στο **γράφω ήχους**.

Τα παιδιά θεωρούν ότι το σημαίνον απηχεί το σημαινόμενο (1/3)

Γιατί τα παιδιά θεωρούν ότι **το σημαίνον απηχεί το σημαινόμενο**:

- Στο χρώμα:
ΝΤΟΜΑΤΕΣ
ΑΓΓΟΥΡΙΑ
- Στο μέγεθος:
Ρώτησε τα παιδιά ποια από τις δύο λέξεις λέει
ΛΑΓΟΣ και ποια ΛΑΓΟΥΔΑΚΙ. Είναι σίγουρα ότι η
δεύτερη λέει λαγός, για τον απλούστατο λόγο ότι «ο
μπαμπάς είναι πάντα μεγαλύτερος από το παιδάκι»

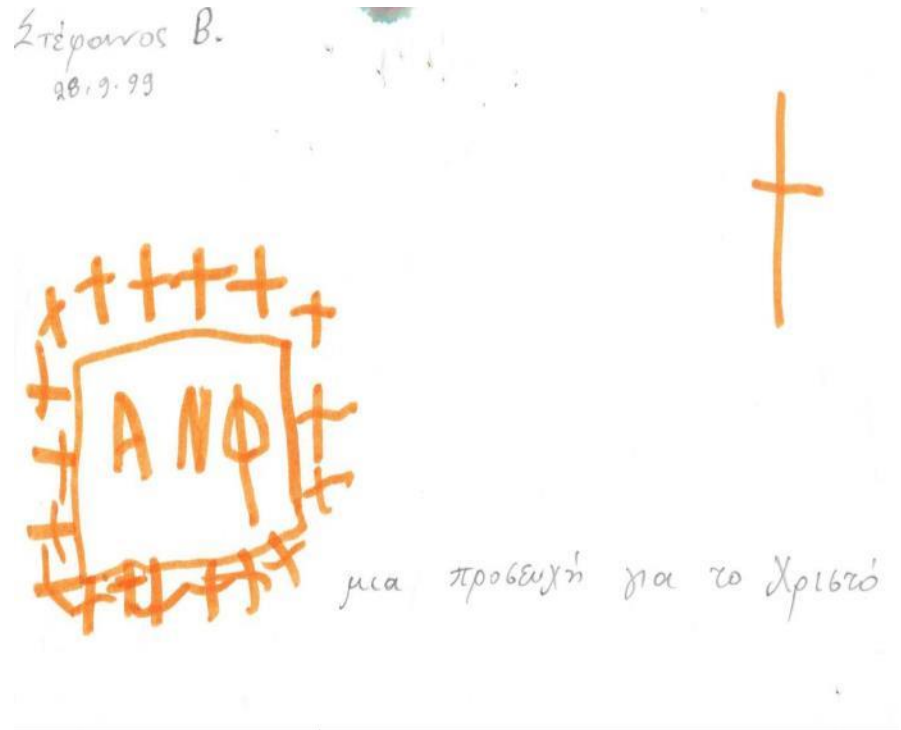

Τα παιδιά θεωρούν ότι το σημαίνουν απηχεί το σημαινόμενο (2/3)

Αυτό είναι φανερό στα
παιδικά γραπτά.

Πολλές φορές, όταν τα ίδια
τα παιδιά γράφουν, το
σημαίνουν απηχεί το
σημαινόμενο σε μια σχέση
που μοιάζει αιτιακή.

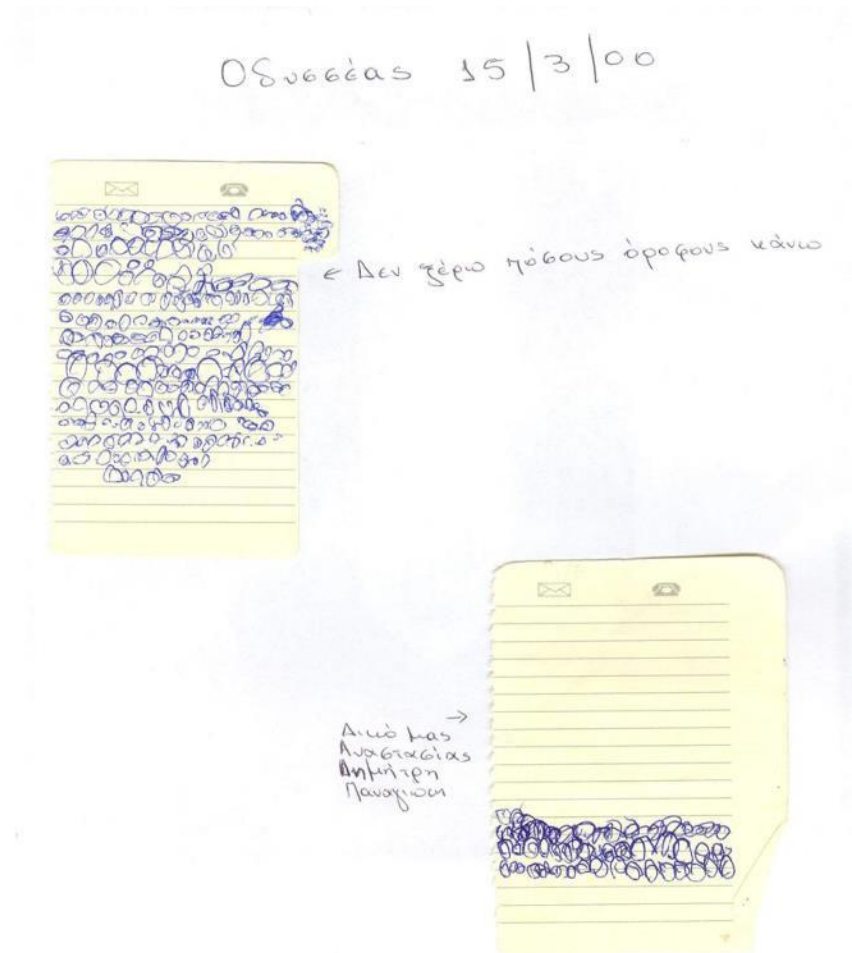
Στην προσευχή που έγραψε,
ο Στέφανος επέμεινε να
χρησιμοποιήσει σταυρούς,
γιατί «αλλιώς δεν θα ήταν
προσευχή».

Τα παιδιά θεωρούν ότι το σημαίνουν απηχεί το σημαινόμενο (3/3)

Ακόμη και δευτερεύοντα στοιχεία, όπως η διάταξη του γραπτού λόγου αντικατοπτρίζει το σημαινόμενο.

Αυτά είναι τηλέφωνα φίλων, που γράφτηκαν από κάτω προς τα πάνω, ακριβώς όπως ανεβαίνει κανείς τους ορόφους για να φτάσει στο σπίτι του παιδιού που τα έγραψε και μένει στον τέταρτο. Γι' αυτό και η επάνω ατζέντα γράφτηκε τυχαία, αφού ο μικρός αγνοεί «ποια είναι η πολυκατοικία και πού μένουν οι άνθρωποι».

«Η μεγάλη λέξη τρώει τη μικρή» (1/2)

Δημιουργείται μια σειρά από κάρτες, όπου υπάρχουν μόνο εικόνες αντικειμένων που αντιστοιχούν σε λέξεις μεγάλες ή μικρές.

«Η μεγάλη λέξη τρώει τη μικρή» (2/2)

Δύο παιδιά μοιράζονται τις κάρτες και παίζουν εναλλάξ. Ο πρώτος ρίχνει μια κάρτα. Ο δεύτερος μια άλλη. Κερδίζει και τις δύο αυτός που είχε τη μεγαλύτερη λέξη.

Σύστημα ελέγχου:

Καρτέλες όπου αναγράφονται οι λέξεις.

Στις φωνολογικές ασκήσεις...

... παρατηρείται συχνά τα παιδιά να μένουν 'κολλημένα' στο σημασιολογικό επίπεδο, αγνοώντας παράλληλα το φωνολογικό.

Γι' αυτό αν ρωτήσεις τα παιδιά να σου πουν λέξεις σε -αδα, ακούς:

- Πορτοκαλάδα
- Λεμονάδα
- Βυσσινάδα
- Κόκα Κόλα

«Βρες τον παρείσακτο»

Σε ασκήσεις του τύπου
‘Βρες τον παρείσακτο’,
όπου από μια τριάδα
λέξεων ζητείται το ζευγάρι
που τελειώνει ίδια:

ΚΟΤΑ – ΜΠΟΤΑ – ΑΥΓΟ,

Για τα παιδιά η απάντηση
είναι: ΚΟΤΑ, ΑΥΓΟ.

5) Κυκλώνω τη λέξη που δεν τελειώνει ίδια με τις άλλες δύο :

κότα

μπότα

παγωτό

λεμόνι

κατσαρόλα

μπαλόνι

μπανάνα

κούπα

σκούπα

Λαχνίσματα (1/2)

Γι' αυτό σημαντική βοήθεια αποτελούν κείμενα από τα οποία απουσιάζει το σημασιολογικό επίπεδο και υπάρχει μόνο το φωνολογικό. Είναι αυτά που θα λέγαμε α-νόητα (non-sense) με την κυριολεκτική σημασία του όρου.

Τέτοια είναι τα
Λαχνίσματα:

Α μπε μπα μπλομ,
Α μπε μπα μπλομ του κίθε
μπλομ,
α μπε μπα μπλομ του κίθε
μπλομ,
μπλιμ μπλομ.

Λαχνίσματα (2/2)

Άκατα μάκατα:

Άκατα μάκατα σούκουτου
μπε,
άμπε φάμπε ντομινέ,
άκατα μάκατα σούκουτου
μπε,
άμπε φάμπε βγε.

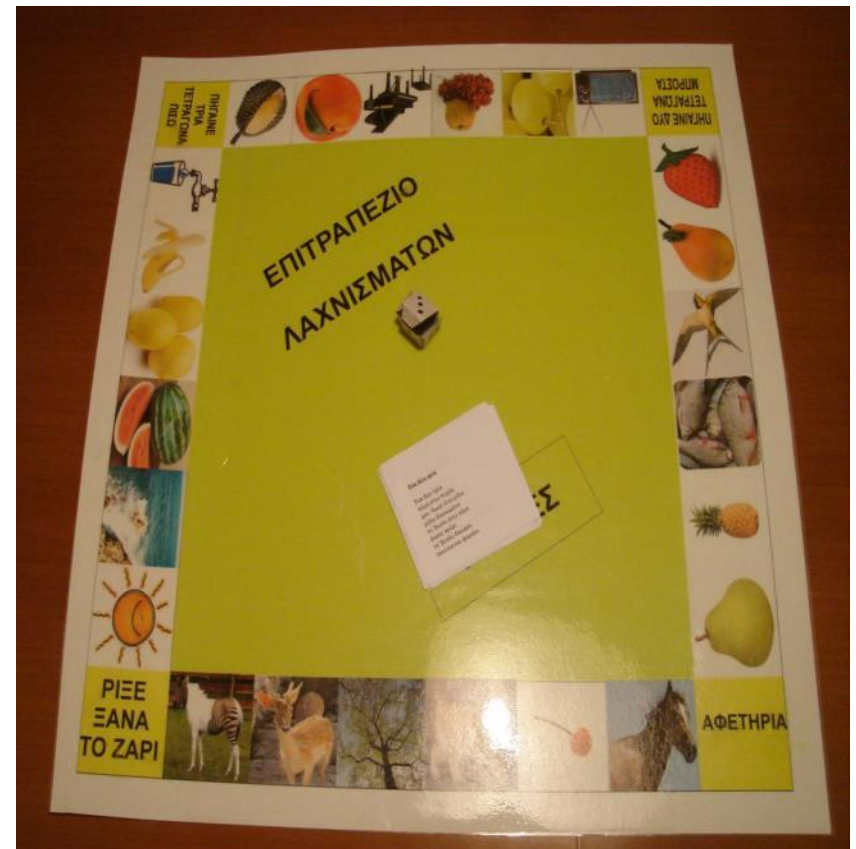
Μαριάμ:

Σι μαριάμ μαριάμ μαριάμ ,
σι ντορεμί μακαρό μακαρό,
λέο λέο τιπ τιπ τιπ,
σι μαριάμ ουάν του θρι.

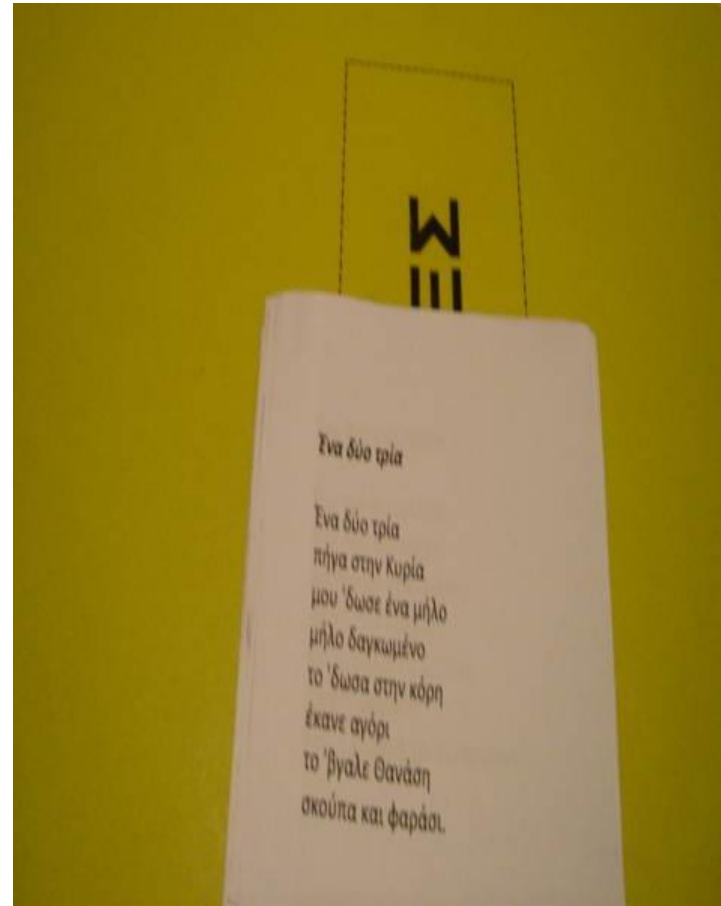
«Επιτραπέζιο λαχνισμάτων» (1/2)

Το επιτραπέζιο είναι στη γνωστή λογική Αφετηρία-Τέρμα. Κάθε φορά που είναι η σειρά κάποιου παιδιού να ρίξει το ζάρι, τραβά κάρτα με λάχνισμα.

«Επιτραπέζιο λαχνισμάτων» (2/2)

Η νηπιαγωγός το διαβάζει δύο-τρεις φορές και εκείνο το επαναλαμβάνει. Μετά οφείλει να το πει μόνο του. Μόνο τότε έχει δικαίωμα να προχωρήσει όσα τετράγωνα δείχνει το ζάρι.

«Ανακατωμένο λάχνισμα» (1/2)

Σε ένα χαρτόνι υπάρχει γραμμένο γνωστό λάχνισμα. Στις λέξεις πίκι, ραμ, και πούρι τα σύμφωνα είναι κολλημένα με κριτς κρατς. Τα παιδιά μαθαίνουν να λένε το λάχνισμα. Προαιρετικά προσπαθούν να δείχνουν με το δάχτυλο τι διαβάζουν.

«Ανακατωμένο λάχνισμα» (2/2)

Μετά τα παιδιά αφαιρούν τα παλιά σύμφωνα και στη θέση τους βάζουν κάποιο άλλο. 'Διαβάζουν' το καινούργιο λάχνισμα.

Κείμενα του λεττρισμού

Στην ίδια κατηγορία των α-νόητων (=χωρίς νόημα) κειμένων και κείμενα από το κίνημα του λεττρισμού, όπως το Βάο, Γάο, Δάο του Λαπαθιώτη.

Βάο, Γάο, Δάο

Ζινώντας παβίδονο σαβίνι,
Κι άπονιβώντας έρομιδαλιό
Κουμάνισα τὸ βίρο τοῦ λαβίνι
Μὲ σάβανο γιδένι τοῦ Θαλιό.

Κι άνέδοντας έν' άκονο λαβίνι
Πὸν ραδαγοσαλιοῦσε τὸν άλιό
Σινέρωσα τὸν άβο τοῦ ραβίνι
Σ' ένα άφαρο δαμένικο ραλιό!

(Απόσπασμα)

Βαθμός φωνολογικής ενημερότητας στο νηπιαγωγείο (1/5)

Έρευνες έχουν δείξει ότι ο βαθμός φωνολογικής ενημερότητας στο νηπιαγωγείο προβάλλεται ως ισχυρό κριτήριο πρόβλεψης της μετέπειτα αναγνωστικής επίδοσης του παιδιού στο Δημοτικό Σχολείο (τουλάχιστον στο στάδιο της εκμάθησης του γραπτού λόγου).

Βαθμός φωνολογικής ενημερότητας στο νηπιαγωγείο (2/5)

Κι είναι λογικό, αφού τα παιδιά για να μάθουν να διαβάζουν πρέπει:

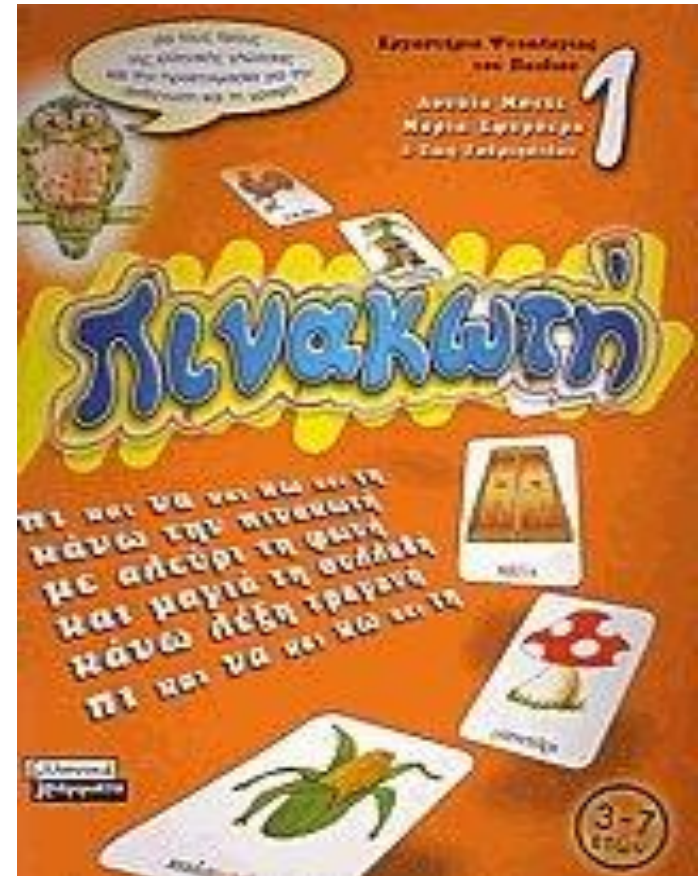
- Να γνωρίζουν τα 24 γράμματα.
- Να ακούν τα φωνήματα.
- Να γνωρίζουν τις γραφοφωνημικές αντιστοιχίες, δηλαδή ποιο φώνημα αντιστοιχεί σε ποιο γράμμα και το αντίστροφο.

Βαθμός φωνολογικής ενημερότητας στο νηπιαγωγείο (3/5)

Μετά την εφαρμογή προγράμματος **φωνολογικής εξάσκησης** παρατηρείται σημαντική πρόοδος στα παιδιά. Τα παιδιά φαίνεται να βελτιώνουν το βαθμό φωνολογικής ενημερότητας αν συμμετάσχουν σε ένα πρόγραμμα φωνολογικής εξάσκησης. Αρχικά θα μάθουν να ακούν. Και μετά θα μάθουν να γράφουν.

[3]

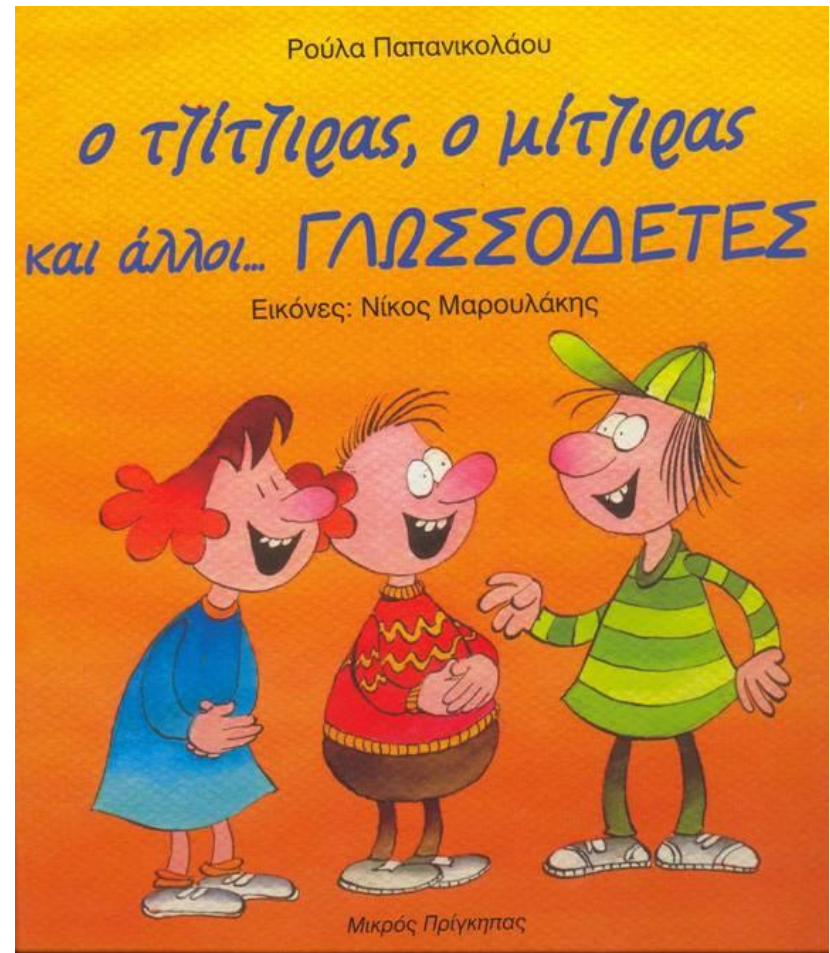

Βαθμός φωνολογικής ενημερότητας στο νηπιαγωγείο (4/5)

Γι' αυτό και είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ακολουθείται ένα πρόγραμμα φωνολογικής εξάσκησης στο Νηπιαγωγείο.

Τα παιδιά ασκούνται καθημερινά να ακούν τους ήχους της γλώσσας, ούτως ώστε να βελτιώσουν το βαθμό φωνολογικής ενημερότητάς τους.

[4]

Βαθμός φωνολογικής ενημερότητας στο νηπιαγωγείο (5/5)

Με αυτόν τον τρόπο,
ακόμη και όταν οι
ασκήσεις είναι
αποκλειστικά
προφορικές, οι
μικροί μαθητές του
Νηπιαγωγείου
προετοιμάζονται για
την εκμάθηση
ανάγνωσης και
γραφής.

Βαρέλι, νεροβάρελο,
ποιος σ' ενεροβαρελόδενε;
- Του νεροβαρελοδετή ο γιος

52

53

[5]

«Επιτραπέζιο γλωσσοδετών» (1/2)

Το επιτραπέζιο είναι στη γνωστή λογική Αφετηρία-Τέρμα. Κάθε φορά που το παιδί ρίχνει το ζάρι, τραβά κάρτα με γλωσσοδέτη.

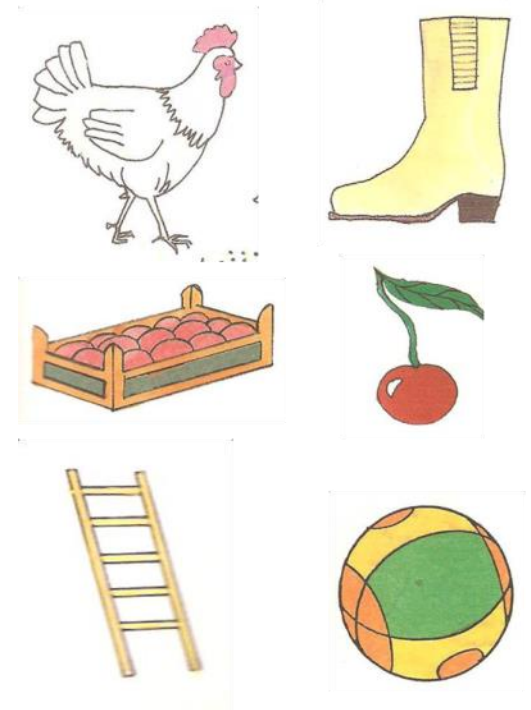
«Επιτραπέζιο γλωσσοδετών» (2/2)

Η νηπιαγωγός τον διαβάζει δυο φορές και εκείνο τον επαναλαμβάνει. Την τρίτη φορά οφείλει να τον πει μόνο του γρήγορα και σωστά. Μόνο τότε έχει δικαίωμα να προχωρήσει όσα τετράγωνα δείχνει το ζάρι.

Περιπτώσεις φωνολογικών ασκήσεων (1/2)

Άλλωστε, είναι αρκετά δύσκολο, και μερικές φορές παρακινδυνευμένο, φωνολογικές ασκήσεις να μην γίνονται προφορικά, αλλά να παρουσιάζονται γραπτώς σε φύλλα εργασίας. Αν κάποιος χρησιμοποιήσει συνώνυμη λέξη, συχνά η άσκηση καταστρέφεται. Π.χ. Αν αντί για καφάσι, που είναι μια λέξη μάλλον δύσκολη, το παιδί πει ντομάτα ή μήλα η άσκηση είναι αδύνατο να λειτουργήσει.

Περιπτώσεις φωνολογικών ασκήσεων (2/2)

Αντίθετα, ασκήσεις όπως αυτή δεν έχει πρόβλημα ακόμη και αν κάποιος χρησιμοποιήσει συνώνυμες λέξεις.

Έτσι στη συγκεκριμένη άσκηση, αν αντί για γεωργός το παιδί πει αγρότης, θα βρει μια λέξη από γ λιγότερη. Η άσκηση πάντως θα ολοκληρωθεί κανονικά.

[6]

Κατά τον σχεδιασμό προγράμματος φωνολογικής εξάσκησης

Σχεδιάζοντας η νηπιαγωγός ένα πρόγραμμα
Φωνολογικής Εξάσκησης προσέχει ώστε:

- Να προχωρά από τα ευκολότερα στα δυσκολότερα.

Προσοχή!

Πιο πολύ και από το μέγεθος σημασία έχει η ... σημασία.

Στοιχεία με σημασιολογικό περιεχόμενο είναι ευκολότερα ανιχνεύσιμα από ισομεγέθη στοιχεία που δεν έχουν.

Για παράδειγμα το «α» ανιχνεύεται πιο εύκολα στην «άκακη» που ως στερητικό είναι φορέας σημασίας απ' ό,τι στην «Άρτεμη».

Έτσι, ασκήσεις που αναφέρονται σε συλλαβές καλό είναι να προηγούνται εκείνων που αφορούν φωνήματα.

Επιτραπέζιο όμοιων συλλαβών (1/2)

Πρόκειται για ένα επιτραπέζιο παιχνίδι, όπου τα παιδιά-παίχτες ρίχνουν το ζάρι για να φτάσουν από την αφετηρία στο τέρμα. Σε κάθε θέση που σταματούν οφείλουν να πουν μια λέξη που να αρχίζει ίδια με αυτή της εικόνας, ώστε να προχωρήσουν παρακάτω.

Επιτραπέζιο όμοιων συλλαβών (2/2)

Αν δεν μπορέσουν, χάνουν ένα γύρο. Στην αρχή το παιχνίδι παίζεται με συλλαβές (για κάποιον που θα σταματήσει στο καρότο ζητούν μια λέξη από κα) και μετά με φωνήματα (μια λέξη από κ).

Από το αρχικό στο τελικό και από κει στο ενδιάμεσο (1/2)

Πιο εύκολα ‘ανιχνεύσιμο’
είναι το αρχικό στοιχείο.
Μετά το τελικό και τέλος
το ενδιάμεσο.

Είναι πιο εύκολο να βρεις
μια λέξη που να αρχίζει
από α (π.χ. αλεπού), από
μια λέξη που να τελειώνει
σε α (π.χ. πόρτα) και
κυρίως από μια λέξη που
να έχει στη μέση α (π.χ.
κουτάλι).

Από το αρχικό στο τελικό και από κει στο ενδιάμεσο (2/2)

Τα παιδιά βρίσκουν σε
περιοδικά λέξεις που να
αρχίζουν από κ, τις
κόβουν και τις κολλούν σε
μια κόκκινη καρδιά.

Φύλλο εργασίας

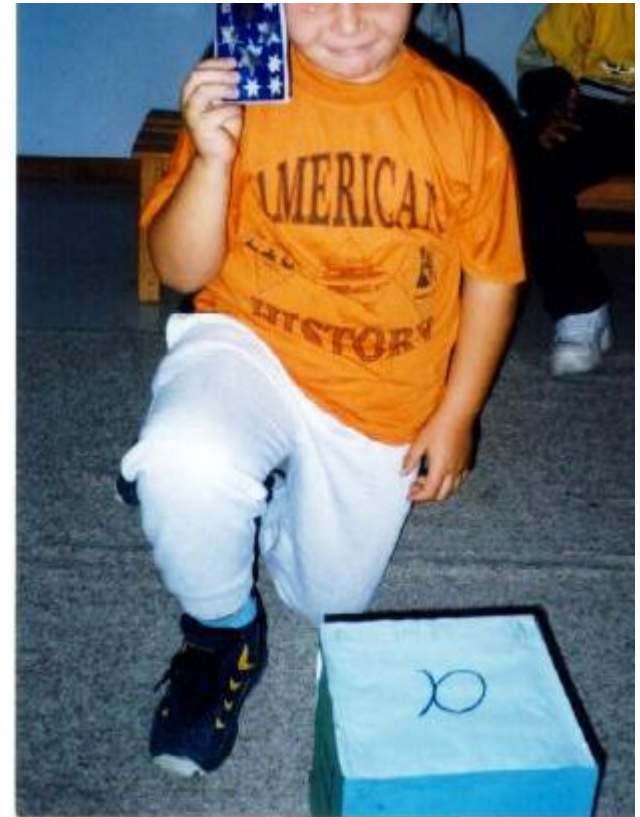
Βάλε σε κύκλο τις εικόνες που περιέχουν τον ήχο **βα**.

Ανίχνευση στοιχείου εντός λέξης

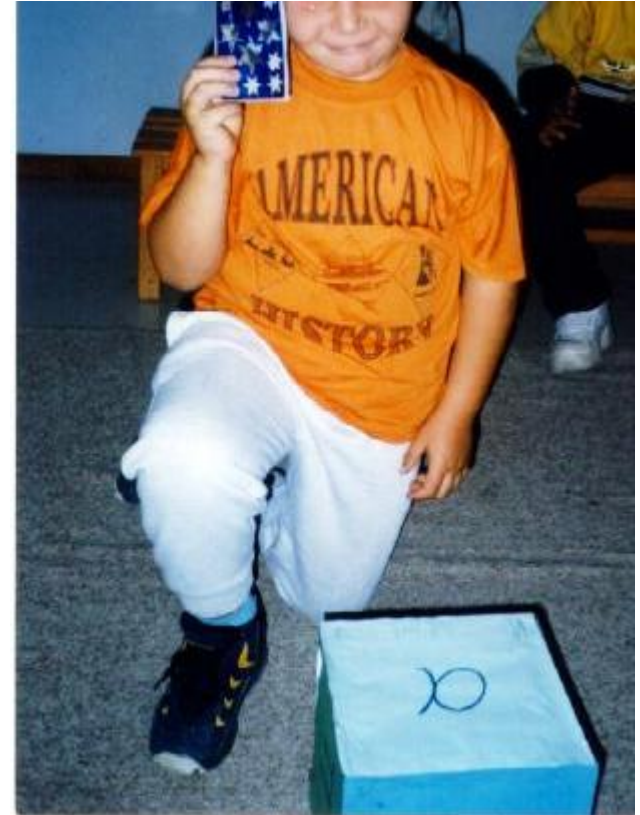
Πιο εύκολο είναι να ανιχνευτεί αν υπάρχει ένα στοιχείο σε μια λέξη, παρά να βρεθεί λέξη με κάποιο συγκεκριμένο στοιχείο.

Στην άσκηση «Το κουτί του Α», τα παιδιά μαζεύουν αντικείμενα ή φωτογραφίες τους, με την προϋπόθεση ότι αυτά αρχίζουν από /α/. Τα φυλάνε στο κουτί για μετέπειτα δραστηριότητες, όπως π.χ. «Η ιστορία του Α».

«Το κουτί του Α»

Φυσικά αυτή η δραστηριότητα έχει μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας από μία άλλη που θα ζητούσε από τα παιδιά απλώς να ξεχωρίσουν ανάμεσα σε δεδομένα αντικείμενα ποια από εκείνα αρχίζουν από /α/.

Παράλληλη εκμάθηση στοιχείων

Δεν απαιτείται η πλήρης εκμάθηση ενός στοιχείου για να 'ξεκινήσει' το επόμενο. Όλα γίνονται παράλληλα.

Σε κάθε φάση του φωνολογικού προγράμματος κάποια πράγματα είναι τόσο δύσκολα, ώστε είναι μάλλον αδύνατο τα παιδιά να τα κατανοήσουν πλήρως για να προχωρήσουν στα επόμενα.

Για παράδειγμα, πριν προχωρήσουν στη συλλαβή ή το φώνημα, δεν είναι απαραίτητο να κατανοήσουν πλήρως την αυτοτέλεια της γραπτής λέξης στη 'δύσκολη' περίπτωση άρθρο + ουσιαστικό + εγκλητικό (π.χ. ο μπαμπάς μου).

Δεν απαιτείται η πλήρης φωνολογική ευαισθητοποίηση των παιδιών

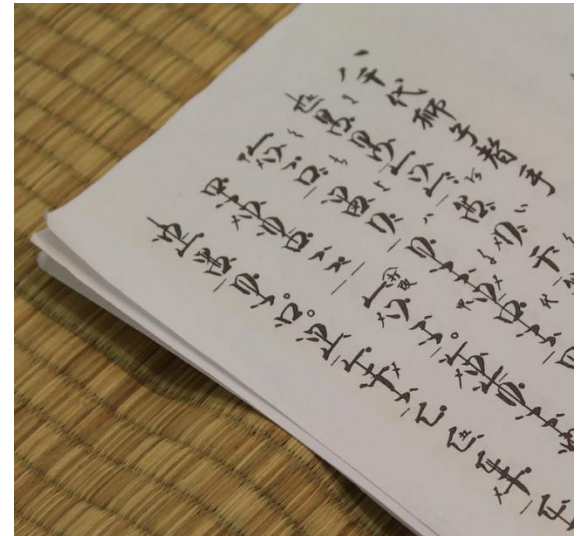
Δεν απαιτείται η πλήρης φωνολογική ευαισθητοποίηση των παιδιών, αφού αυτή είναι όχι μόνο προϋπόθεση της εκμάθησης της γραπτής γλώσσας αλλά και μεταγνώση.

Έτσι σε γλώσσες που το σύστημα γραφής δεν είναι αλφαβητικό αλλά συλλαβικό, είναι δύσκολο να γίνει κατανοητή η έννοια του φωνήματος.

Περίπτωση συλλαβικού αλφαβήτου

Όσοι από τους Ιάπωνες έμαθαν γραφή με συλλαβογράμματα, βελτίωσαν τη φωνολογική τους ενημερότητα (κυρίως σε θέματα φωνημάτων) μόνο αφού διδάχθηκαν και το αλφαβητικό σύστημα γραφής. Στην περίπτωση αυτή φαίνεται ότι η φωνολογική ευαισθητοποίηση υπήρξε αποτέλεσμα της γνώσης ανάγνωσης και γραφής.

[7]

Παράλληλη γνωριμία με τα γράμματα

Έχει φανεί ότι η φωνημική εξάσκηση ευεργετείται από την παράλληλη γνωριμία με τα γράμματα.

3) Ενώνω τα ζώα με το αρχικό τους γράμμα :

ε

κ

The image shows a worksheet with a decorative border of palm trees. It contains a matching exercise where the Greek letter 'ε' is paired with an elephant and the Greek letter 'κ' is paired with a deer. There are also illustrations of a chicken and a crab without letters next to them.

Από τα εύκολα στα δύσκολα

Ένα πρόγραμμα φωνολογικής εξάσκησης δε σταματά στα εύκολα, αλλά φτάνει μέχρι τα πολύ δύσκολα (π.χ. φωνημικές αντικαταστάσεις), αφού έρευνες έχουν δείξει ότι αυτά σχετίζονται περισσότερο με την αναγνωστική ικανότητα.

Παράδειγμα άσκησης

Σε αυτήν την άσκηση η νηπιαγωγός έδωσε στο παιδί τη λέξη πηγούνι.

Μετά, από μια σειρά αντικειμένων ή φωτογραφίες τους (π.χ. πηγάδι), του είπε να διαλέξει αυτό που ακούγεται σχεδόν ίδια. Διάλεξε το πιρούνι.

Μετά προσπάθησαν να κατανοήσουν και να απομονώσουν τι έμεινε ίδιο στις δύο λέξεις και τι άλλαξε. Η ίδια διαδικασία επαναλήφθηκε και με λέξεις όπως πιτσούνι και σπιρούνι.

Φωνολογική ευαισθητοποίηση και γραφή της Ελληνικής (1/4)

Η φωνολογική εξάσκηση περιλαμβάνει ευαισθητοποίηση μόνο στα φωνολογικά στοιχεία που έχουν ενδιαφέρον για τη γραφή της ελληνικής γλώσσας.

Γιατί υπάρχουν γράμματα που γράφονται αλλά δεν προφέρονται, π.χ.

- Γράφεται Πέμπτη προφέρεται /Πέμτη/.
- Γράφεται συγγραφέας προφέρεται /συγγραφέας/.

Φωνολογική ευαισθητοποίηση και γραφή της Ελληνικής (2/4)

Υπάρχουν φωνήματα που ακούγονται αλλά δε γράφονται, π.χ.

- Καινούργιος αλλά και καινούριος.
- Χωριό /χοργιό/.

Υπάρχουν γράμματα που μπορούν να 'αναλυθούν' π.χ.

- Ξ = Κ + Σ.
- Πες μας μια λέξη από /κ/ > /κσύλο/ ξύλο.

Φωνολογική ευαισθητοποίηση και γραφή της Ελληνικής (3/4)

Αλλιώς θα υπάρχουν εγγραφές σαν κι αυτές:

Φωνολογική ευαισθητοποίηση και γραφή της Ελληνικής (4/4)

Κάτι άλλωστε που συχνά παρατηρείται και στα γραπτά των παιδιών.

Η ταμπέλα γράφει ΛΑΓΚΑΔΙΑ, ορεινό χωριό της Αρκαδίας. Η μικρή γράφει ό,τι γνωρίζει (το Γκ έγινε Γ) και ό,τι ακούει (ΔΓΑ αντί ΔΙΑ).

Επιπλέον δυσκολίες (1/3)

Επειδή στην ελληνική **δεν υπάρχει πλήρης γραφοφωνημική αντιστοιχία**, παρατηρούνται επιπλέον δυσκολίες:

- Ένα φώνημα αντιστοιχεί σε περισσότερα γράμματα ή συνδυασμούς γραμμάτων. Π.χ. το φώνημα /ι/ αντιστοιχεί: ι, η, υ, υι, ει, οι.

- Ένα φώνημα αντιστοιχεί σε δύο γράμματα π.χ. το φώνημα /ου/ ή το φώνημα /b/ γιατί άλλο μπαμπάς, άλλο παπάς.

ΜΠ, μπ

Ένα μπουλντόγκ,
μα ποιο μπουλντόγκ;
Ένα στρουμπουλό μπουλντόγκ
μπουκωμένο με μπακλαβαδάκια!

Απάντησε σε όλες τις ερωτήσεις με λέξεις που αρχίζουν από μπ

Τι πιπιλούσε το μπουλντόγκ όταν ήταν μωρό;
μια καραμέλα, μια πιπίλα ή ένα **μπιμπερό**;

Τι οδηγεί το μπουλντόγκ;
οδοστρωτήρα, **μπουλντόζα** ή **τρακτέρ**;

[8]

Επιπλέον δυσκολίες (2/3)

Έτσι προκύπτουν και τα προβλήματα που δημιουργεί η ορθογραφία των λέξεων.

Π.χ. Γράφουμε είναι και ακούμε /ίνε/.

Η Ειρήνη αρχίζει από το φώνημα /ι/, αλλά με το γράμμα Ε/.

Επιπλέον δυσκολίες (3/3)

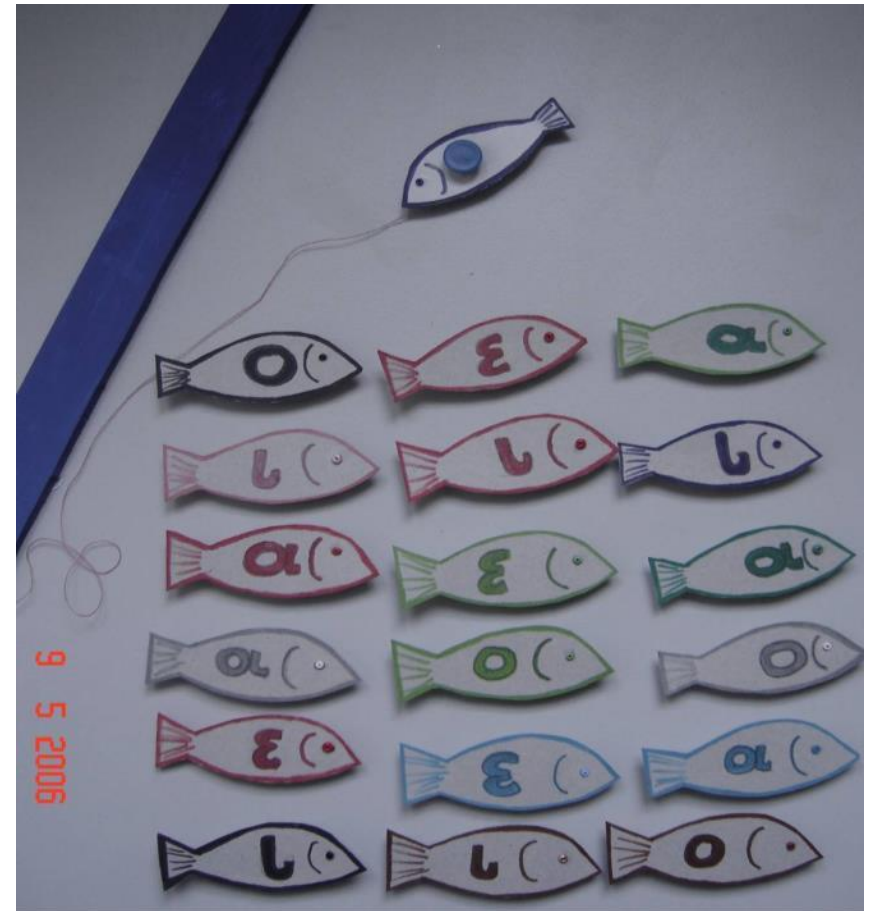
Η Ζωή γράφει:

«Φιλάκια από εμένα για να ξέρετε με λένε Ζωή. Φιλάκια και στη μαμά και στο μπαμπά. Για θυμηθείτε με λένε Ζωή. Αυτό το αγόρι είναι τριών και αυτό το αγόρι είναι αδερφός μου και κάνει πολλές αταξίες». Δύο είναι: ΗΝΕ, ΙΝΕ.

«Ψάρεμα φωνηέντων» (1/3)

Τα παιδιά 'ψαρεύουν'
ψάρια-φωνήεντα.
Διαβάζουν το γράμμα που
υπάρχει πάνω στο ψάρι
τους και προκειμένου να
βάλουν το ψάρι στο
καλάθι τους δίνουν λέξεις
που αρχίζουν από αυτό.

«Ψάρεμα φωνηέντων» (2/3)

Τα ψάρια ψαρεύονται εύκολα αν στην άκρη του καλαμιού υπάρχει ένας μαγνήτης και στα στόματα των ψαριών ένας συνδετήρας.

«Ψάρεμα φωνηέντων» (3/3)

Προβλήματα ενδέχεται να δημιουργήσει το ι (γιώτα) αφού το φώνημα αντιστοιχεί σε περισσότερα από ένα γράμματα.

Τι θα κάνει η νηπιαγωγός, όταν το παιδί πει ι όπως ειρήνη, ήλιος, υδρόγειος, οικογένεια;

Παιχνίδι (1/2)

Επιδιώκεται η συνδρομή του παιχνιδιού για να γίνονται όλα πιο ευχάριστα.

Αυτός που βρίσκεται στη μέση του κύκλου και γύρω του χορεύουν, όταν σταματήσει η μουσική, λέει μια λέξη.

Παιχνίδι (2/2)

Αν αυτή πληροί κάποιον όρο, π.χ. περιέχει α, τότε οι άλλοι σηκώνουν τα μαντίλια ψηλά και η μουσική ξαναρχίζει. Αν όχι τα αφήνουν κάτω και περιμένουν την επόμενη λέξη. Όποιος κάνει λάθος βγαίνει από το παιχνίδι.

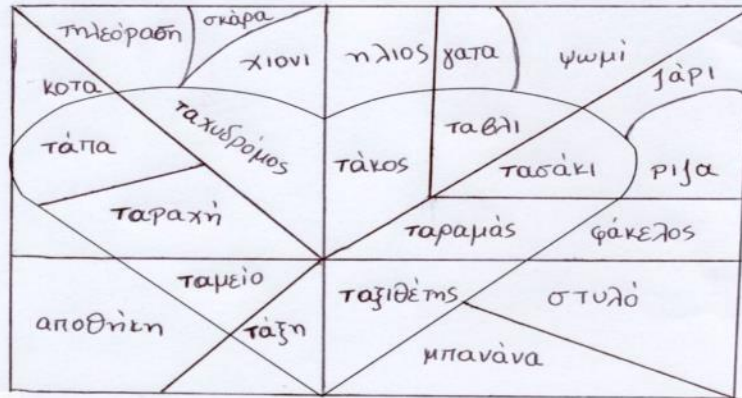
«Η Μπάλα που Καίει»

Η δραστηριότητα «Η Μπάλα που Καίει» συνδυάζει το παιχνίδι με τη φωνολογική εξάσκηση. Τα παιδιά πετούν τη μπάλα το ένα στο άλλο και όποιος την πιάσει οφείλει να πει κάτι συγκεκριμένο, π.χ. μια λέξη με δύο πα, μια λέξη που να αρχίζει από πα.

Φύλλο εργασίας

6. Τι είναι αυτό που δουλεύει όλο το χρόνο ασταμάτητα και όταν σταματήσει, σταματάμε να ζούμε κι εμείς;
 Την απάντηση θα τη βρεις αν ζωγραφίσεις τις λέξεις που βρίσκονται στα κουτάκια και αρχίζουν από **ΤΑ**

- Η νηπιαγωγός θα διαβάσει ένα-ένα τα τετραγωνάκια και το παιδί θα ζωγραφίζει τα κουτάκια όπου υπάρχουν λέξεις που αρχίζουν από τα.

Ποικιλία φωνολογικών ασκήσεων

Οι φωνολογικές ασκήσεις πρέπει να είναι ποικίλες και πολύ διαφορετικές μεταξύ τους. Φωνολογικές ασκήσεις γίνονται για δύο χρόνια σχεδόν κάθε μέρα. Για αυτές η πρωτοτυπία και η ποικιλία δεν είναι απλώς επιθυμητή, αλλά άκρως απαραίτητη.

«Σκουπίζω ήχους»

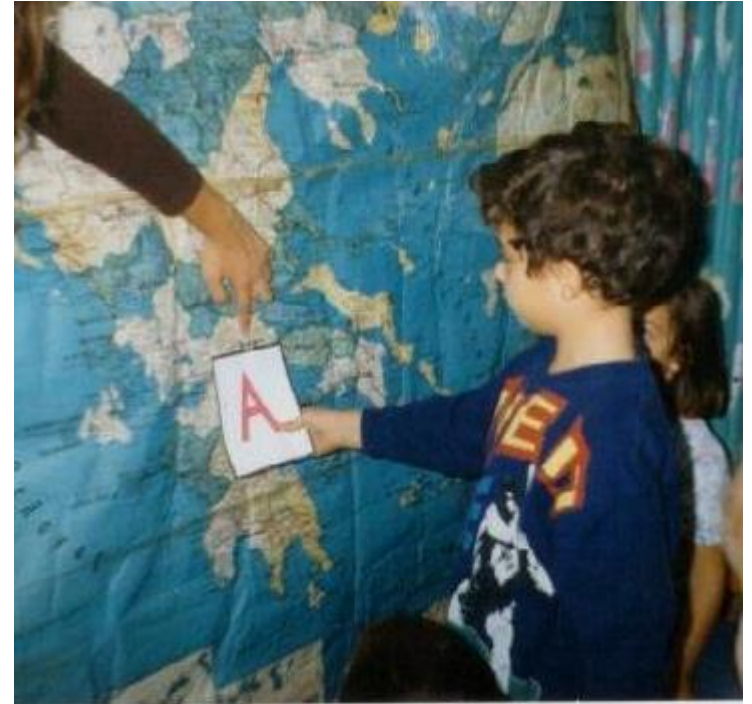
Στο «Σκουπίζω ήχους», τα παιδιά από μια σειρά αντικειμένων απομακρύνουν με μια σκούπα μόνο εκείνα που δεν πληρούν κάποιες προϋποθέσεις (για παράδειγμα δεν ακούγεται α).

Συνδυασμός φωνολογικών στόχων και γενικότερων αναγνωστικών στόχων

Τα παιδιά προσπαθούν να βρουν στο χάρτη πόλεις που αρχίζουν από ένα συγκεκριμένο γράμμα-φώνημα.

Σε αυτή τη δραστηριότητα η γνωριμία του χάρτη συνδυάζεται με μια φωνολογική άσκηση και τη γνώση του γράμματος.

Φωνολογικά παιχνίδια σε διαφημίσεις

Μερικές φορές ακόμη και κείμενα του περιβάλλοντος γραπτού λόγου (π.χ. διαφημίσεις) προσφέρονται για φωνολογικά παιχνίδια.

[9]

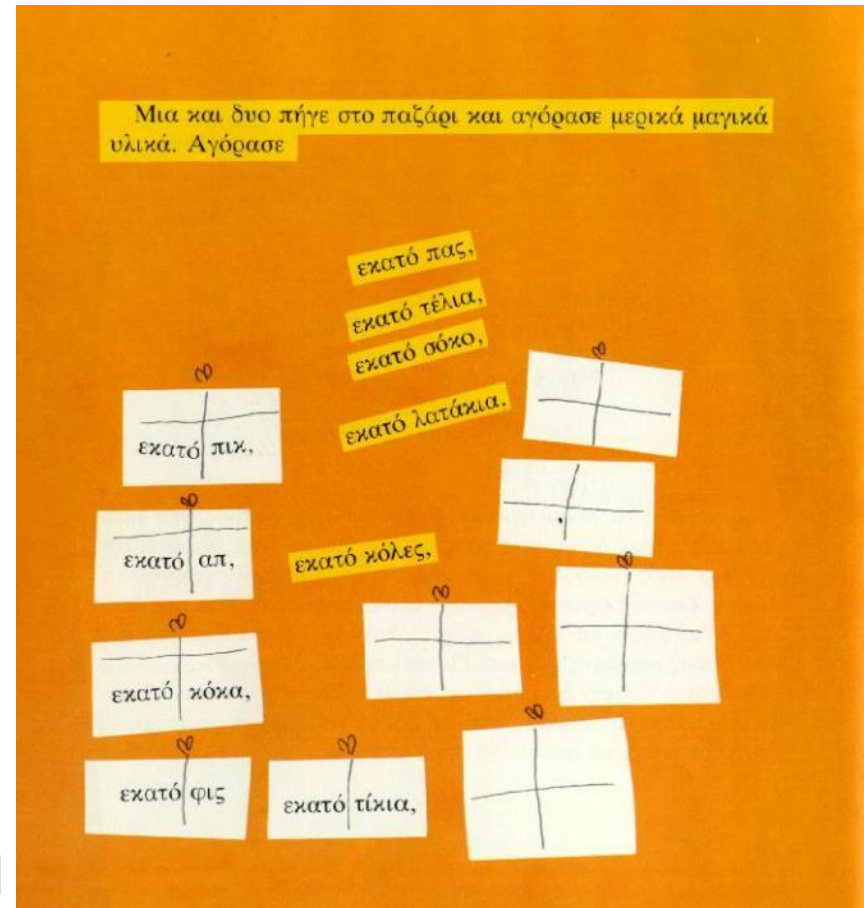

Η συνδρομή της λογοτεχνίας

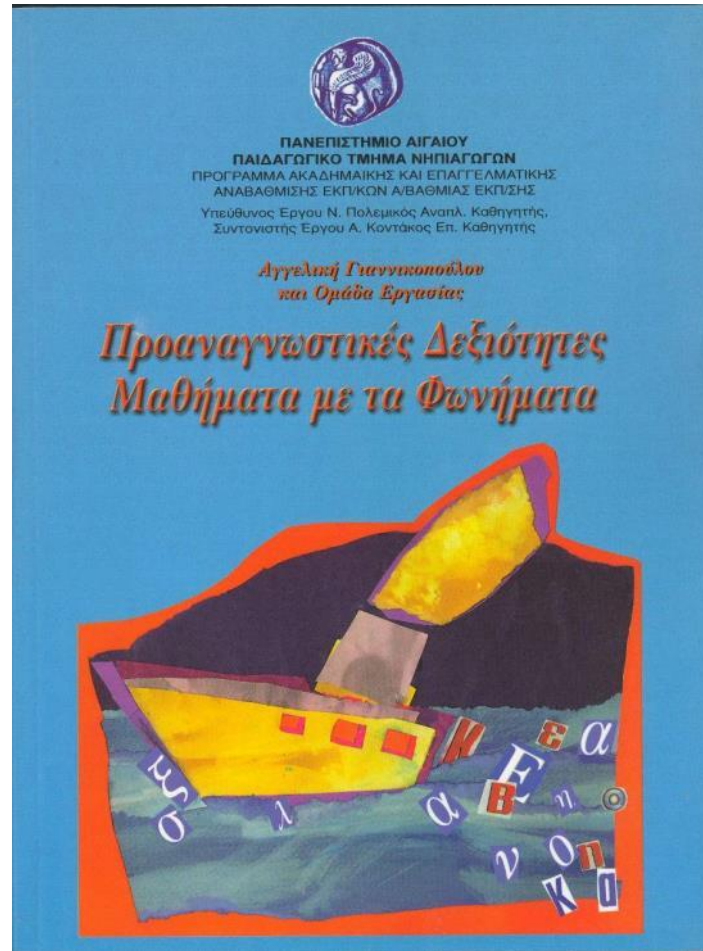
Ζητείται η συνδρομή της λογοτεχνίας για να γίνονται όλα πιο ευχάριστα και πιο εύκολα.

Με τη βοήθεια του «Λαίμαργου Τουνελόδρακου» του Τριβιζά, τα παιδιά 'σπάνε' και 'ενώνουν' τις λέξεις.

[10]

Διάρθρωση Ενός Προγράμματος Φωνολογικής Εξάσκησης

[11]

Παιχνίδια Ήχων

Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να ακούν, αρχίζοντας από ήχους του περιβάλλοντος.

[12]

«Τι ακούς;»

Η νηπιαγωγός μαγνητοφωνεί ήχους από το περιβάλλον, όπως το νερό που τρέχει, ένα μίξερ που δουλεύει, το κουδούνισμα του τηλεφώνου, κ.λπ., και καλεί τα παιδιά να τους ακούσουν και να τους αναγνωρίσουν.

Παραλλαγή : Η ίδια η εκπαιδευτικός παράγει κάποιον ήχο που τα παιδιά ακούν με κλειστά μάτια (π.χ. χτυπά το χάρακα στο τραπέζι, σκίζει ένα χαρτί). Αν κάποιο παιδί ισχυρισθεί ότι τον αναγνώρισε, αναλαμβάνει να τον επαναλάβει. Τα άλλα με κλειστά τα μάτια ελέγχουν αν ήταν ο ίδιος και εντοπίζουν την πηγή του.

«Βρες το ρολόι»

Τα παιδιά κρύβουν μέσα στο χώρο του νηπιαγωγείου ένα ξυπνητήρι από εκείνα που τικ τακ είναι ιδιαίτερα δυνατό. Ένα παιδί που δεν έχει δει την κρυψώνα προσπαθεί να προσδιορίσει από πού ακούγεται ο ήχος του, να κατευθυνθεί προς αυτό και να ανακαλύψει το κρυμμένο ξυπνητήρι.

[13]

Συλλαβισμός

Τα παιδιά μαθαίνουν να χωρίζουν σε συλλαβές. Όμως, περισσότερο αντιλαμβάνονται το ρυθμό και λιγότερο κατανοούν την έννοια της συλλαβής.

«Το βιβλίο των χειροκροτημάτων» (1/2)

Τα παιδιά με τη βοήθεια της νηπιαγωγού δημιουργούν ένα «Βιβλίο χειροκροτημάτων» όπου σε διαφορετικές σελίδες η νηπιαγωγός σημειώνει έναν διαφορετικό αριθμό κτυπημάτων.

«Το βιβλίο των χειροκροτημάτων» (2/2)

Οι μαθητές αναλαμβάνουν να ζωγραφίσουν ή να κολλήσουν τις εικόνες αντικειμένων που οι αντίστοιχες λέξεις τους αριθμούν ισάριθμες συλλαβές.

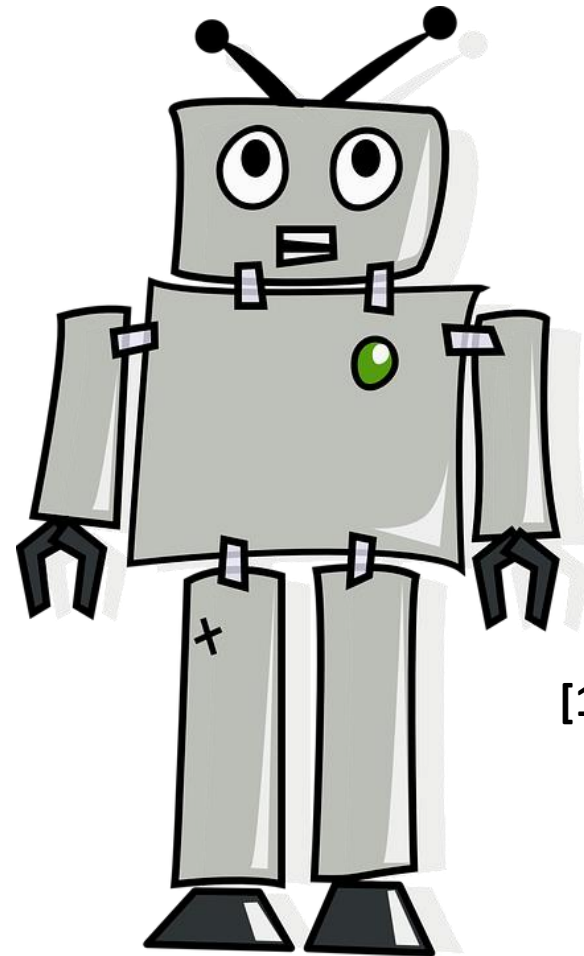

«Τα ρομπότ»

Τα παιδιά κάνουν τα ρομπότ. Περπατούν και μιλάνε με το χαρακτηριστικό τρόπο των εξωγήινων που θέλει κάθε συλλαβή να προφέρεται χωριστά.

ΠΟ-ΤΕ-ΘΑ ΠΑ-ΜΕ ΣΤΟ
ΧΩ-ΡΙΟ

ΑΥ-ΡΙΟ ΤΟ ΜΕ-ΣΗ-ΜΕ-ΡΙ

[14]

«Κορακίστικα» (1/2)

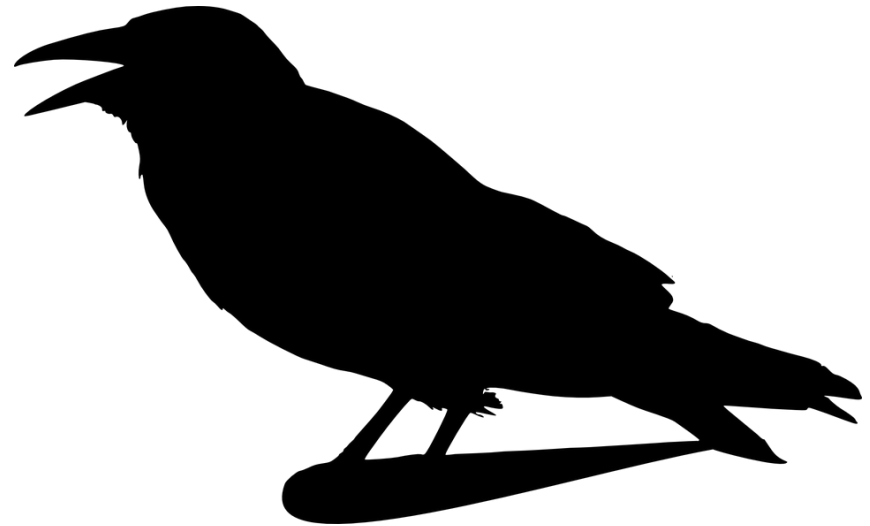
Τα γνωστά από τα παιδικά μας χρόνια παιχνίδι 'Κορακίστικα' αποτελούν μια ευχάριστη φωνολογική άσκηση. Από φωνολογικής άποψης παρουσιάζουν ενδιαφέρον γιατί ζητούν:

- Διάσπαση της λέξης σε συλλαβές.
- Παρεμβολή δεδομένης συλλαβής μεταξύ όλων των συλλαβών της λέξης.
- Παραγωγή ψευδολέξεων.

«Κορακίστικα» (2/2)

- ΑΥΡΙΟ ΘΑ ΠΑΜΕ
ΒΟΛΤΑ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ.
- ΚΑΙΑΥ ΚΑΙΡΙΟ ΚΑΙΘΑ
ΚΑΙΠΑ ΚΑΙΜΕ ΚΑΙΒΟ
ΚΑΙΛΤΑ ΚΑΙΣΤΟ ΚΑΙΠΑ
ΚΑΙΡΚΟ.

[15]

Η λέξη

Τα παιδιά
αντιλαμβάνονται τα όρια
της λέξης.

Κατανόηση των ορίων της λέξης (1/3)

Τα παιδιά αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κατανόηση των ορίων της λέξης. Αυτό συμβαίνει γιατί:

- Τα παιδιά εφαρμόζουν σημασιολογικά κριτήρια για να χωρίσουν τις λέξεις. Π.χ. Ο ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ, ένα πρόσωπο μία λέξη.
- Στον προφορικό λόγο οι λέξεις συνεκφέρονται και τα όριά τους καθίστανται δυσδιάκριτα.

Κατανόηση των ορίων της λέξης (2/3)

Αυτό φαίνεται:

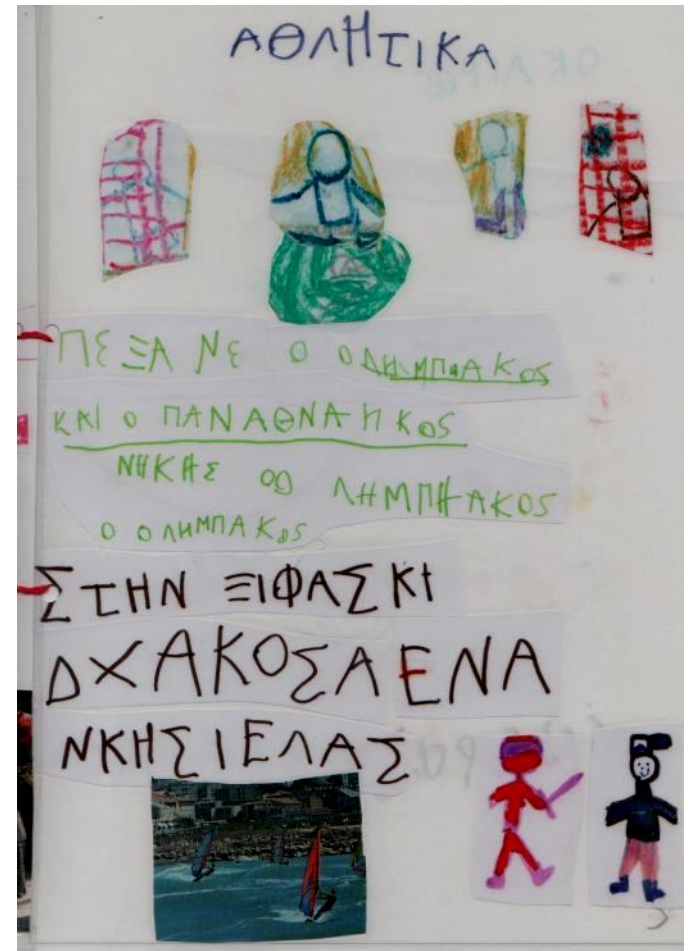
- Ιστορικά: Λέξεις που ήταν περισσότερες από μία ενώθηκαν σε μία ΕΞΑΡΧΗΣ, ΕΞΑΛΛΟΥ, ΚΑΘΟΛΟΥ.
- Στα γλωσσικά ιδιώματα: Η ΝΟΥΡΑ αντί η Ουρά (Κάρπαθος).
- Στα λόγια των παιδιών: ΟΙ ΣΚΟΥΝΙΕΣ αντί οι Κούνιες (από το τις κούνιες) ΟΙ ΠΕΤΣΕΣ αντί οι Σπέτσες (από το στις Σπέτσες).

Κατανόηση των ορίων της λέξης (3/3)

Σε αυτήν την αθλητική εφημερίδα που έγραψαν τα παιδιά ενδιαφέρον έχει η εγγραφή: Ο ΛΗΜΠΗΑΚΟΣ

- Το αρχικό Ο της λέξης θεωρήθηκε άρθρο.
- Το ίδιο συμβαίνει και στον Οδυσσέα, που τα μικρά τον φωνάζουν Δυσσέα, θεωρώντας πάλι το αρχικό Ο ως το αρσενικό άρθρο.

Ανέκδοτο

Ένας κύριος μπαίνει σ' ένα ζαχαροπλαστείο και ζητά το καλύτερο γλυκό. Ο υπάλληλος του λέει:

- Έχουμε ωραίο κανταΐφι, φρέσκο γαλατομπούρεκο, μπακλαβά, προφιτερόλ.

Ο κύριος δείχνοντας ένα γλυκό:

- Μου αρέσει αυτό. Τι είναι;

- Α! Αυτό είναι τουλούμπα.
- Καλά, αν δεν το θέλει ο Λούμπας, θα το πάρω εγώ;

Λογοπαίγνια (1/2)

- Λουκά, Νίκο, ελάτε να φάμε;
- Τι;
- Μα σας το είπα.

[16]

Λογοπαίγνια (2/2)

- Άλλο φυσικής στοιχείο και άλλο φύση εκεί στη Χίο.
- Τι είναι αυτό;
- Ηχείο.
- Σιγά, μην είναι και η Σαντορίνη.

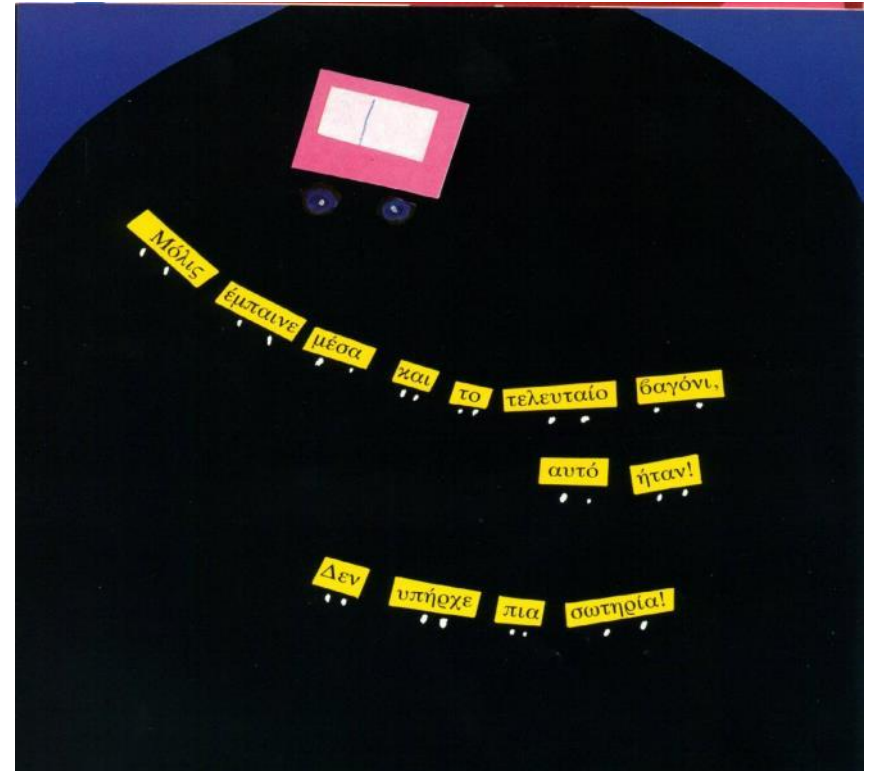

[17]

«Τρένα λέξεων»

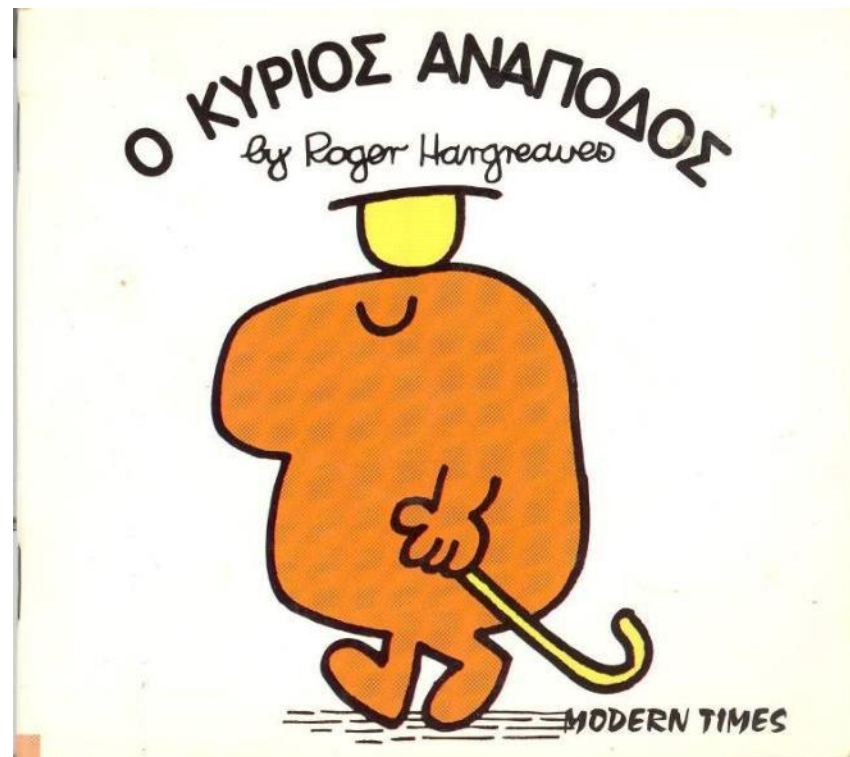
Τα παιδιά παρατηρούν το βιβλίο του Τριβιζά «Ο Λαίμαργος Τουνελόδρακος» και δημιουργούν τρένα λέξεων.

[18]

«Ο κύριος ανάποδος» (1/2)

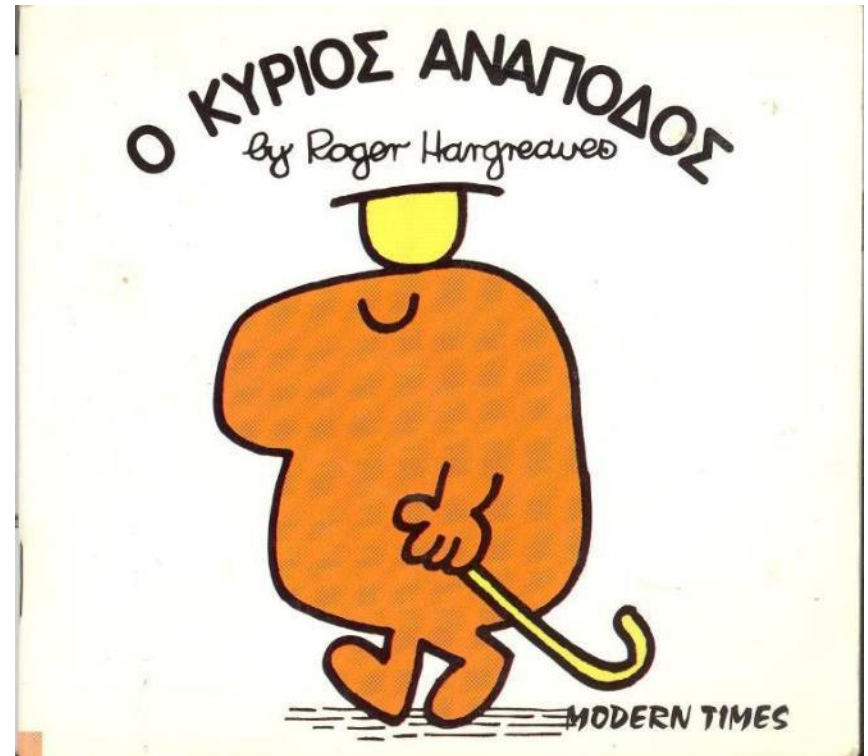
Τα παιδιά διαβάζουν τον Κύριο Ανάποδο και γίνονται οι ίδιοι Κύριοι Ανάποδοι. Εκτός από αλλαγές στην αμφίεσή τους, υιοθετούν και τον τρόπο ομιλίας του κυρίου Ανάποδου λέγοντας τις προτάσεις από το τέλος προς την αρχή.

[19]

«Ο κύριος ανάποδος» (2/2)

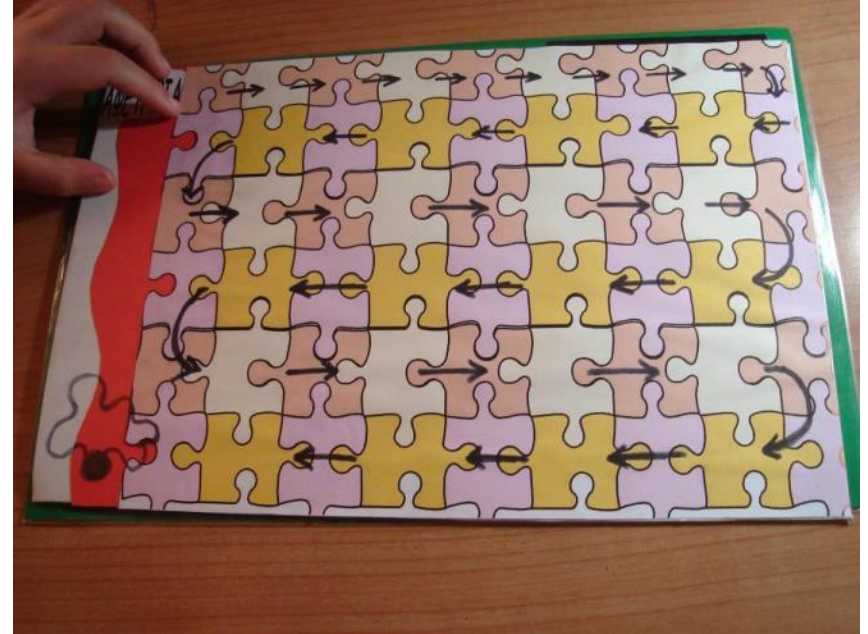
Προσοχή: Τα παιδιά καλούνται να πουν ανάποδα δισύλλαβες προσταγές όπως ΚΑΤΣΕ ΚΑΤΩ, ΒΓΕΣ ΕΞΩ και όχι προτάσεις όπως ΑΥΡΙΟ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΘΑ ΜΕ ΠΑΕΙ ΒΟΛΤΑ.

[19]

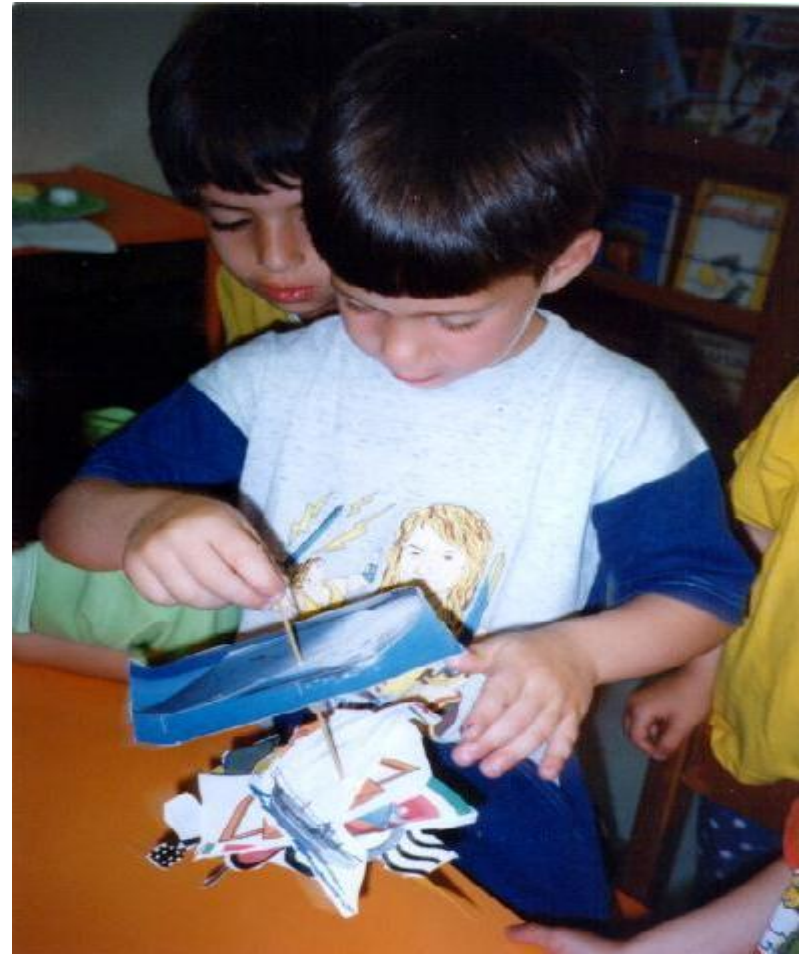
Η κατάληξη

Τα παιδιά κατανοούν την έννοια της κατάληξης και διασκεδάζουν με παιχνίδια ομοιοκαταληξίας.

«Μουσικά σουβλάκια» (1/2)

Από παλιά περιοδικά τα παιδιά κόβουν εικόνες αντικειμένων, που έχουν προεπιλεγεί ώστε η πλειοψηφία τους να τελειώνει σε μια συγκεκριμένη συλλαβή (π.χ. πεπόνι, παντελόνι, τριζόνι κ.λπ.). Φυσικά υπάρχουν και άλλες που δεν ομοιοκαταληκτούν (π.χ. μπάλα, τραπέζι).

«Μουσικά σουβλάκια» (2/2)

Τα παιδιά προσπαθούν να περάσουν σε ξυλάκι από σουβλάκι μόνο όσες 'κάνουν μουσική', δημιουργώντας έτσι τα μουσικά σουβλάκια τους.

«Τόμπολα» (1/2)

Στα παιδιά
μοιράζονται
καρτέλες με
τέσσερις εικόνες.

«Τόμπολα» (2/2)

Η νηπιαγωγός τραβά τυχαία μία κάρτα με μία κατάληξη. Τη διαβάζει. Τα παιδιά ελέγχουν αν υπάρχει στην καρτέλα τους λέξη που να τελειώνει έτσι. Αν ναι, την καλύπτουν. Νικά όποιος καλύψει πρώτος την καρτέλα του.

«Τραγουδιστή ξερή»

Χρειάζεται μια σειρά από κάρτες-τραπουλόχαρτα, με εικόνες αντικειμένων, που ανά δύο, αντιστοιχούν σε ομοιοκατάληκτες λέξεις. Το παιχνίδι παίζεται όπως ακριβώς η γνωστή μας ξερή, με τη διαφορά ότι κάθε κάρτα 'παίρνει' την ομοιοκατάληκτή της.

«Μουσικό κουτί»

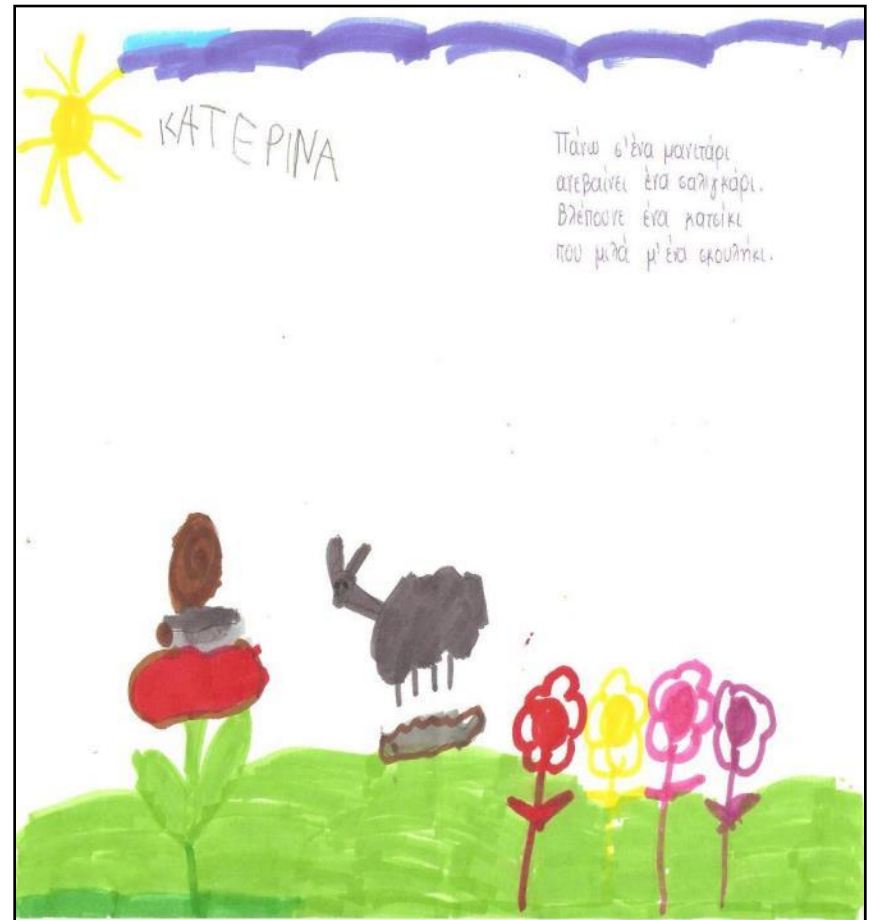
Σε ένα κουτί φυλάσσονται καρτέλες με εικόνες/ λέξεις που ομοιοκαταληκτούν.

Το παιδί μέσα σε συγκεκριμένο χρόνο πρέπει να βάλει μαζί όσες ριμάρουν.

«Ζωγραφισμένα ποιήματα»

Δίνονται ομοιοκατάληκτες λέξεις στα παιδιά (π.χ. παιδιά, σκυλιά, φαγητό, κρυφτό). Εκείνα συνθέτουν ποιήματα. Μετά ζωγραφίζουν μια εικόνα που να τα περιγράφει.

Φύλλα εργασίας

Βάλε σε κύκλο τις εικόνες που τελειώνουν σε **-ΟΝΙ**

Αντιστοίχισε τις εικόνες της πρώτης στήλης με τις εικόνες της δεύτερης στήλης που τελειώνουν ίδια.

ΣΤΗΛΗ 1

ΣΤΗΛΗ 2

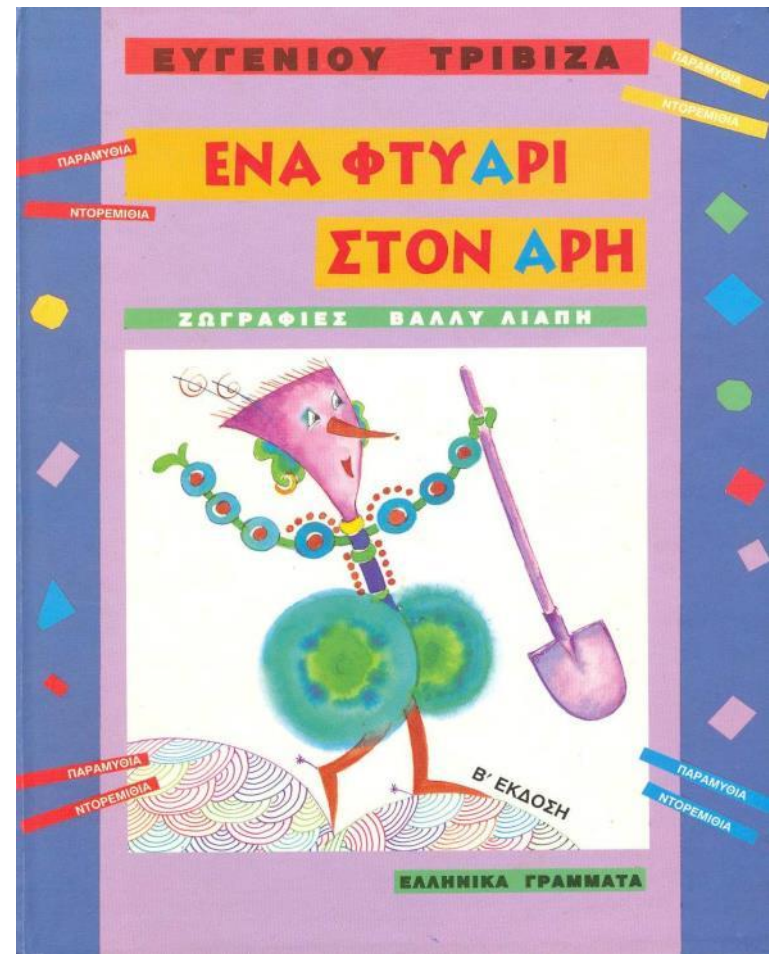

«Στον πλανήτη του -αρη» (1/2)

Τα παιδιά διαβάζουν το βιβλίο του Ευγένιου Τριβιζά «Ένα Φτυάρι στον Άρη». Παρατηρούν τις λέξεις σε -αρι.

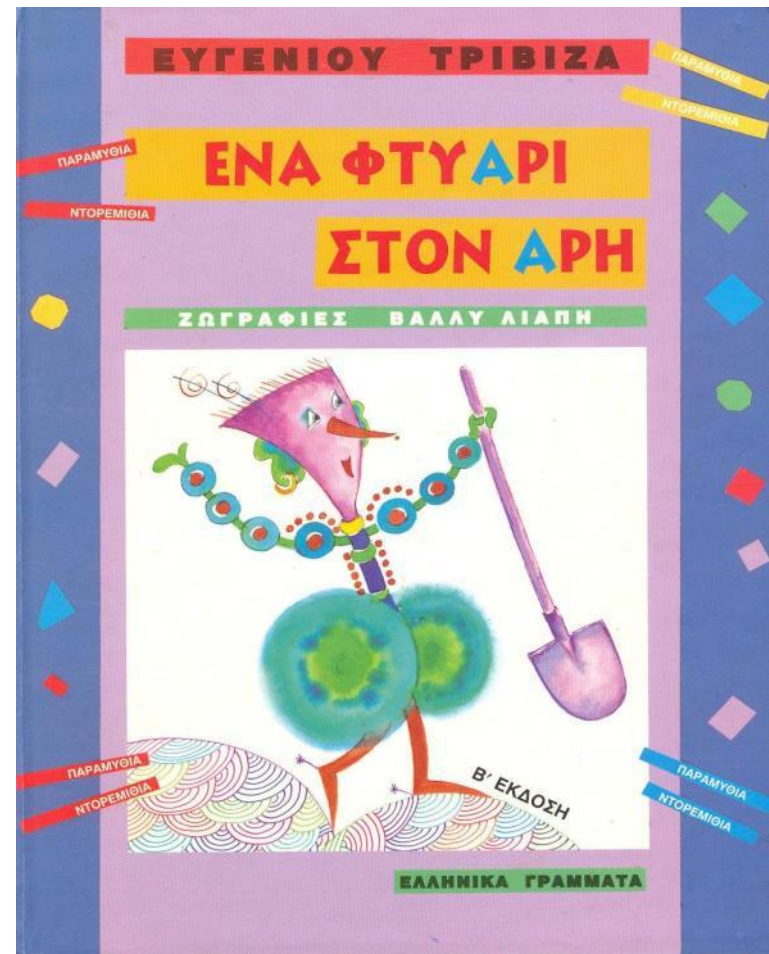
Μετά επισκέπτονται άλλους πλανήτες και φτιάχνουν ανάλογες ιστορίες.

[20]

«Στον πλανήτη του -αρη» (2/2)

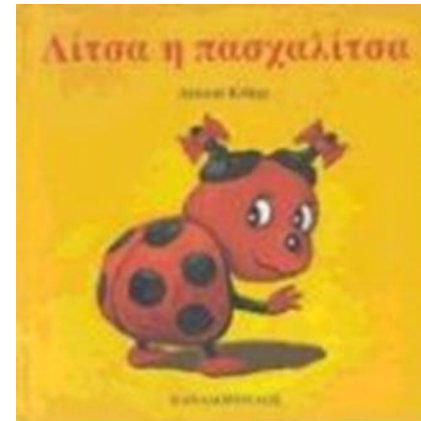
Προσοχή: Οι ευκολότερες για τα παιδιά καταλήξεις, ιδιαίτερα αν πρέπει τα ίδια να βρουν λέξεις, είναι εκείνες των υποκοριστικών (π.χ. -άκι, άκης, ούλα).

[20]

«Βαφτίζοντας τα ζώα»

Κατ' αναλογία με κάποια παιδικά βιβλία, τα παιδιά δίνουν ονόματα στα ζώα και γράφουν την ιστορία τους (π.χ. Λάκης ο Λαγουδάκης, Κούλης ο Ποντικούλης).

[21]

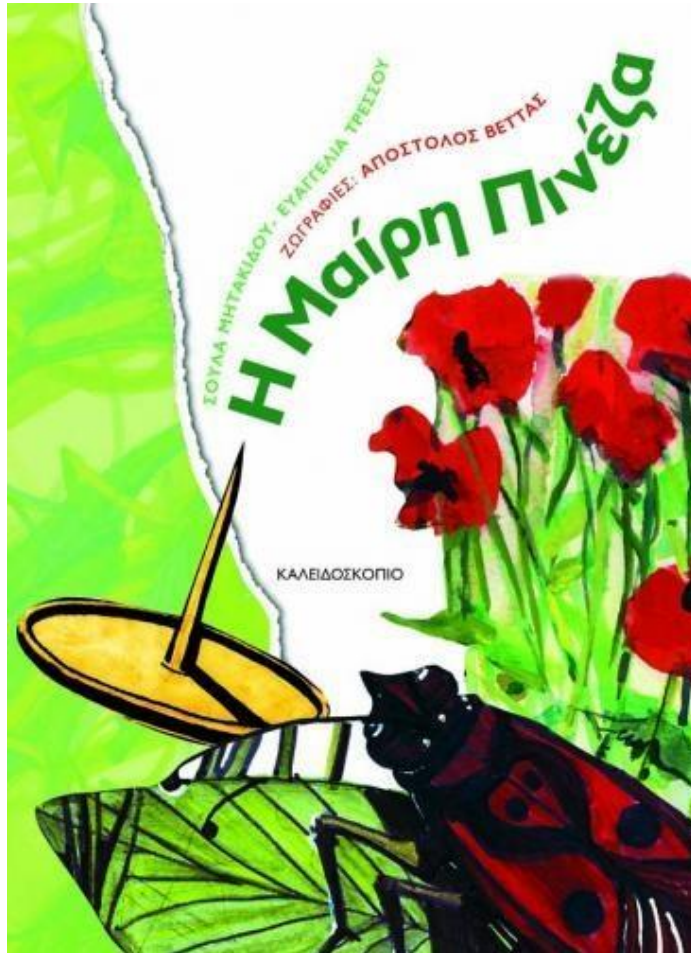

«Η Σούλα Λεμονοπινούλα»

- Η Σούλα που της αρέσει να πίνει λεμονάδα → ΣΟΥΛΑ ΛΕΜΟΝΟΠΙΝΟΥΛΑ.
- Ο ΚΩΣΤΑΚΗΣ που του αρέσει να ρουφάει τη σούπα του → ΚΩΣΤΑΚΗΣ ΡΟΥΦΟΣΟΥΠΑΚΗΣ.
- Ο ΦΙΛΙΠΠΑΚΟΣ που συνηθίζει να τρώει μακαρόνια → ΦΙΛΙΠΠΑΚΟΣ ΜΑΚΑΡΟΝΟΦΑΓΑΚΟΣ.
- Η ΕΛΕΝΙΤΣΑ που θέλει να χλαπακιάζει μπριζόλες → ΕΛΕΝΙΤΣΑ ΧΛΑΠΑΚΙΑΖΟΜΠΡΙΖΟΛΙΤΣΑ.

«Πινέζα όπως»

[22]

[23]

Η συλλαβή

Οι ασκήσεις θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν:

- Ανίχνευση συλλαβών μέσα σε λέξεις.
- Συλλαβικές συνθέσεις.
- Συλλαβικές απαλείψεις.
- Εύρεση λέξεων με δεδομένες συλλαβές.

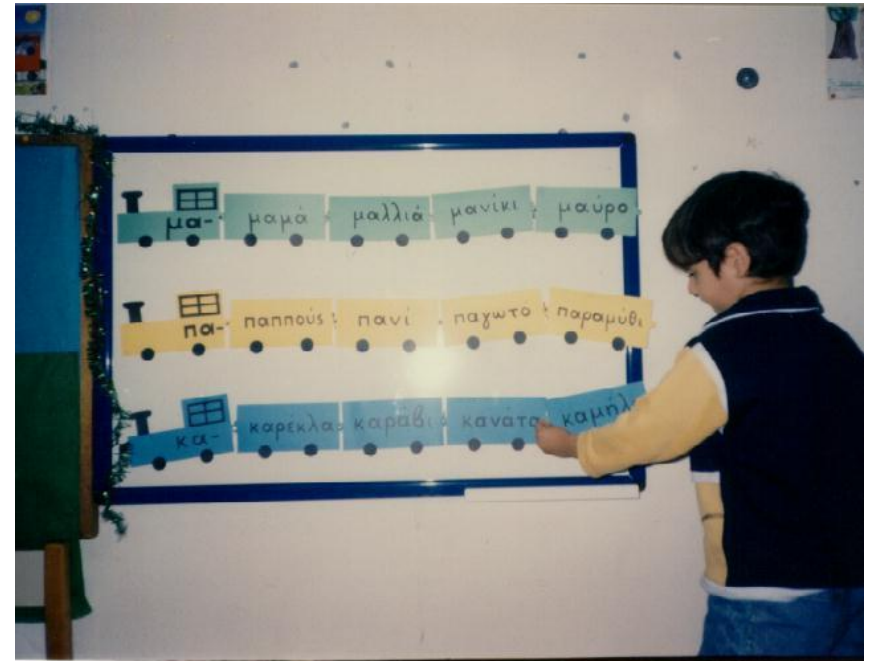
«Το ντόμινο»

Κατασκευάζονται κάρτες παρόμοιες με αυτές ενός παιχνιδιού ντόμινο, με τη διαφορά ότι απεικονίζουν αντικείμενα, που ανά δύο, τουλάχιστον, αρχίζουν με την ίδια συλλαβή. Τα παιδιά μοιράζονται τις καρτέλες και παίζουν όπως σε ένα συνηθισμένο παιχνίδι ντόμινο.

«Τρενάκια λέξεων»

Η τάξη χωρίζεται σε τρεις ομάδες και καθεμία παίρνει μια διαφορετική συλλαβή που τη γράφει στην ατμομηχανή ενός τρένου. Για κάθε καινούργια λέξη που βρίσκουν προσθέτουν ένα βαγόνι πίσω από την ατμομηχανή τους. Νικήτρια η ομάδα που θα φτιάξει το μεγαλύτερο τρένο.

Φύλλα εργασίας (1/4)

Κύκλωσε τις εικόνες στις οποίες ακούς τον ίδιο ήχο 2 φορές.

Πόσες φορές ακούς τον ήχο **να** στις παρακάτω εικόνες?
Αντιστοίχισε τις εικόνες με τις κουκίδες.

Φύλλα εργασίας (2/4)

Κύκλωσε εικόνες που αρχίζουν με τον ήχο **ΚΟΥ.**

Πόσες φορές ακούς τον ήχο **ΥΑ** στις παρακάτω εικόνες?
Αντιστοίχισε τις εικόνες με τις κουκίδες.

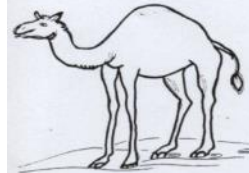
Φύλλα εργασίας (3/4)

Αντιστοίχισε τα πράγματα τις πρώτης στήλης με τα πράγματα της δεύτερης στήλης που αρχίζουν ίδια.

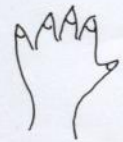
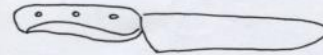

Κύκλωσε το σωστό.
Τι γίνεται αν σβήσω

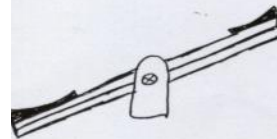
Το κα από την καμήλα;

Το μα από το μαχαίρι;

Το τρα από την τραμπάλα;

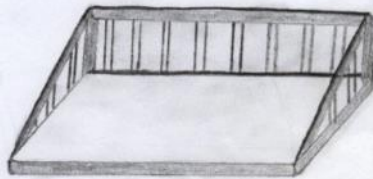
Φύλλα εργασίας (4/4)

Αν ενώσετε τις συλλαβές με τις λέξεις θα προκύψει μια καινούργια λέξη, ποια θα είναι αυτή;

Κο

Χω

Τα

Βρες τους γρίφους.

Δυο **μα** στη σειρά
μας κάνουν μια _____ .

Δυο **μπα** στη σειρά
μας κάνουν έναν _____ .

Ένα **πα** και ένα **πι**
μας κάνουν ένα _____ .

«Ποιον θα φάει η γάτα;»

Υπάρχουν καρτέλες σε σχήμα ψαριού με εικόνες αντικειμένων που να αρχίζουν ανά τέσσερις από την ίδια συλλαβή. Μαζί τους όμως υπάρχει και μια πέμπτη καρτέλα-ψάρι με γραμμένη πάνω τους μια λέξη από άλλη συλλαβή. Μια χάρτινη γάτα, καλείται να 'φάει' το ψάρι που δεν ταιριάζει με τα άλλα.

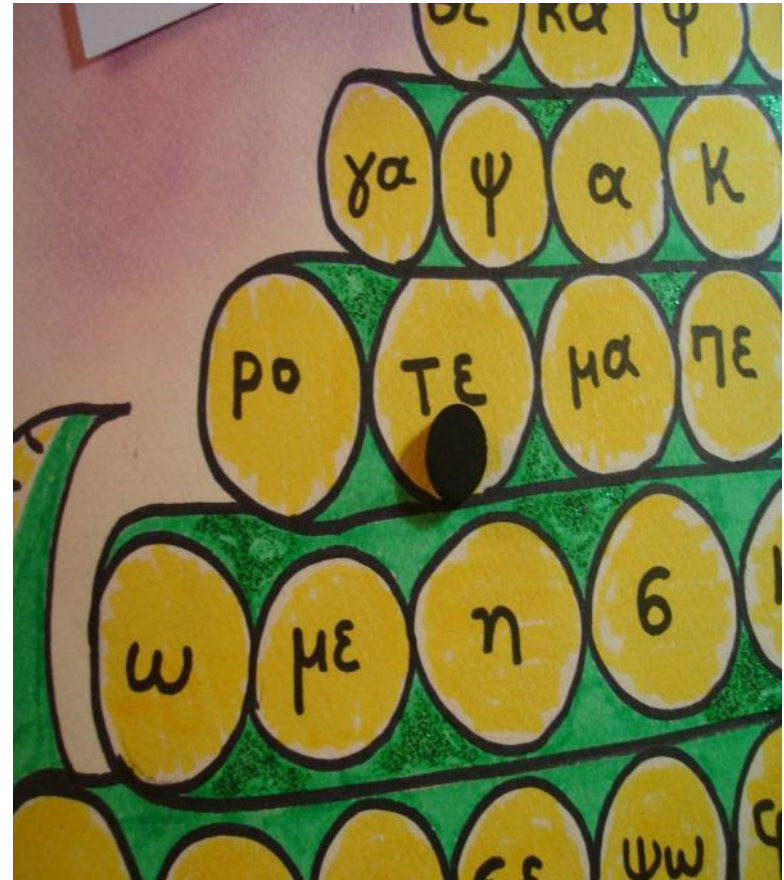
«Το τέρας των γραμμάτων» (1/2)

Το παιχνίδι είναι επιτραπέζιο με ΑΦΕΤΗΡΙΑ και ΤΕΡΜΑ. Σε κάθε κουτί υπάρχει μία συλλαβή.

«Το τέρας των γραμμάτων» (2/2)

Ο παίχτης ρίχνει το ζάρι, αλλά έχει δικαίωμα να μετακινηθεί μόνο αν καταφέρει να πει μια λέξη που να περιέχει τη συλλαβή ή το γράμμα που έτυχε.

«Το ποτάμι» (1/2)

Στην τάξη οριοθετείται ένας χώρος που είναι το ποτάμι, ενώ οι 'πέτρες' έχουν πάνω εικόνες αντικειμένων

«Το ποτάμι» (2/2)

Τα παιδιά περνάνε το ποτάμι πηδώντας πάνω στις 'πέτρες' που τους λέει η νηπιαγωγός δίνοντας διάφορες φωνολογικές εντολές: «Πήγαινε στην πέτρα που στη μέση ακούς /τρα/», «Σ' αυτήν που τελειώνει σε /δα/».

«Οι πίτσες» (1/2)

Τα παιδιά καλούνται να φτιάξουν δύο 'φωνολογικές' πίτσες. Τους δίνονται ανακατωμένα και τα 16 κομμάτια. Πάνω τους υπάρχουν εικόνες αντικειμένων που αρχίζουν από μια συγκεκριμένη συλλαβή.

«Οι πίτσες» (2/2)

Τους ζητείται μέσα σε ορισμένο χρόνο να τα βάλουν στην πίτσα που πρέπει.

«Ρουλέτα»

Σε μια ρουλέτα-παιχνίδι αντικαθιστούμε τις συνήθεις εντολές με συλλαβές, τις οποίες γράφουμε πάνω σε αυτοκόλλητα χαρτάκια. Όταν η μπάλα σταματήσει σε κάποια συλλαβή, το παιδί-παίκτης οφείλει να πει μια λέξη που να αρχίζει ή να περιέχει τη συλλαβή στην οποία σταμάτησε η μπάλα του.

«Επιτραπέζιο αινιγμάτων»

Το επιτραπέζιο είναι στη γνωστή λογική Αφετηρία-Τέρμα.

Κάθε φορά που το παιδί έχει σειρά να ρίξει το ζάρι, τραβά κάρτα με φωνολογικά αινίγματα.

Αν απαντήσει σωστά, συνεχίζει.

Ένα πα και
ενα πι μαζί
μας κάνουν
ένα...

Δύο πι και
ένα λα στη
σειρά μας
κάνουν του
μπρού την...

Δύο πα στη
σειρά μας
κάνουν έναν...

«Τι ακούς δυο φορές;» (1/2)

Δίνονται στα παιδιά λέξεις όπου μία συλλαβή ακούγεται δυο φορές. Αυτά προσπαθούν να καταλάβουν ποια είναι.

«Τι ακούς δυο φορές;» (2/2)

Άλκηστις

«Μανταλάκια στην
απλώστρα ποιήματα στη
σιδερώστρα»

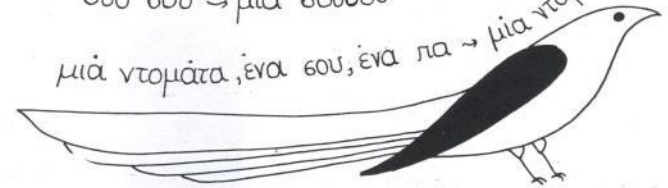
26.

δυο σου στην αράδα
φτιάξανε μιά σουκουράδα!

δυο σου μι ενα ρο
φτιάξαν ενα σουσουρο!

δυο σου → μιά σουσου

μιά ντομάτα, ένα σου, ένα πα → μιά ντοματοσου

σου και μα και δα, γίνω μια σουμάδα.
σου και βα και μι, μι'αρέει το σουδάμι.
σου και λου και πι, δες σουχούπι!
σου και ρου και πο, είναι σουρουπο!

σου και χιας, ενας σουχιάς
σου και δαν, απ' το σουδαν.

σου.....τ!!

σου → πα
 → μα
 → λα
 → ρα

[24]

«Βρες στην εικόνα» (1/3)

Η εικόνα είναι πολύπλοκη.

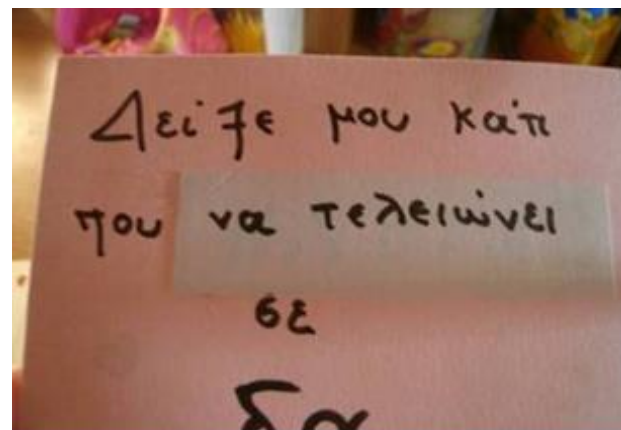
«Βρες στην εικόνα» (2/3)

Επιπλέον υπάρχει μια στοίβα κάρτες με την ένδειξη ΕΝΤΟΛΗ. Αυτές αντιστοιχούν σε φωνολογικές εντολές.

«Βρες στην εικόνα» (3/3)

Η κάθε ομάδα παιχτών τραβά με τη σειρά της μία ΕΝΤΟΛΗ τη φορά. Η νηπιαγωγός τη διαβάζει και τα παιδιά εκτελούν. Νικά η ομάδα με τις περισσότερες επιτυχίες.

«Τι είναι;» (1/3)

Η νηπιαγωγός κρατά μια καρτέλα-εικόνα στο χέρι της και καλεί τα παιδιά να βρουν ποια είναι δίνοντάς τους αποκλειστικά φωνολογικές πληροφορίες.

«Τι είναι;» (2/3)

Όποιος τη βρει την κερδίζει. Νικήτρια η ομάδα που θα μαζέψει τις περισσότερες κάρτες.

«Τι είναι;» (3/3)

Έχει τρεις
συλλαβές

Αρχίζει από
ψα

Τελειώνει σε
δι

Έχει δύο
«ι»

«Ζωολογικός κήπος» (1/2)

Το επιτραπέζιο αναπαριστά έναν ζωολογικό κήπο. Το παιδί κινείται από την αφετηρία προς το τέρμα με τη βοήθεια ζαριού (οι κουκίδες μέχρι 2).

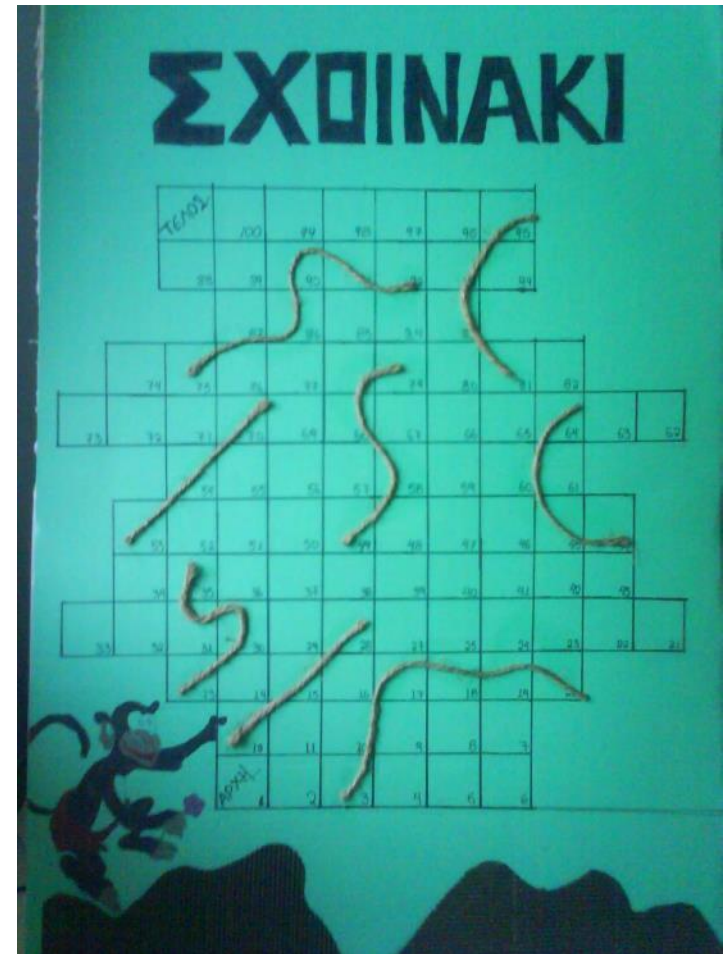
«Ζωολογικός κήπος» (2/2)

Τραβά ΕΝΤΟΛΗ, που είναι σαφώς φωνολογική (π.χ. «Πήγαινε στο ζώο που ακούς, αν πεις πρώτα Κα και μετά μήλα»). Αν τα καταφέρει, παίρνει την κάρτα με το συγκεκριμένο ζώο. Νικά όποιος συγκεντρώσει τις περισσότερες κάρτες.

«Σχοινάκι»

Ένα επιτραπέζιο παιχνίδι σαν το «Φιδάκι», αλλά με ... σκοινιά. Όταν κάποιος παίχτης φτάσει στη βάση ή την κορυφή του σκοινιού τραβά ερώτηση φωνολογική (π.χ. «Πες μου φόρεμα χωρίς το φο» ή «Τι είναι μια δασκάλα χωρίς το δα»). Η νηπιαγωγός τη διαβάζει. Αν απαντήσει σωστά ανεβαίνει ή δεν γκρεμίζεται αντίστοιχα.

«Συλλαβομπουγάδα» (1/3)

Σε χαρτόνι σε σχήμα κάλτσας γράφεται η κάθε συλλαβή για τις λέξεις που αποτελούνται από δύο ίδιες.

«Συλλαβομπουγάδα» (2/3)

Το παιδί-παίκτης αναλαμβάνει να τις μαζέψει από το σκοινί και να ξεχωρίσει τα ζευγάρια. Με τη βοήθεια της τάξης και της νηπιαγωγού αναγνωρίζει τις συλλαβές και διαβάζει τις λέξεις που προκύπτουν.

ΠΡΟΣΟΧΗ: Το χρώμα της κάλτσας δεν φανερώνει τη συλλαβή που έχει γραμμένη πάνω της.

«Συλλαβομπουγάδα» (3/3)

Ενδιαφέρον έχει και η κατασκευή, όπου, αντί για κάλτσες, απλώνονται άλλα ρούχα.

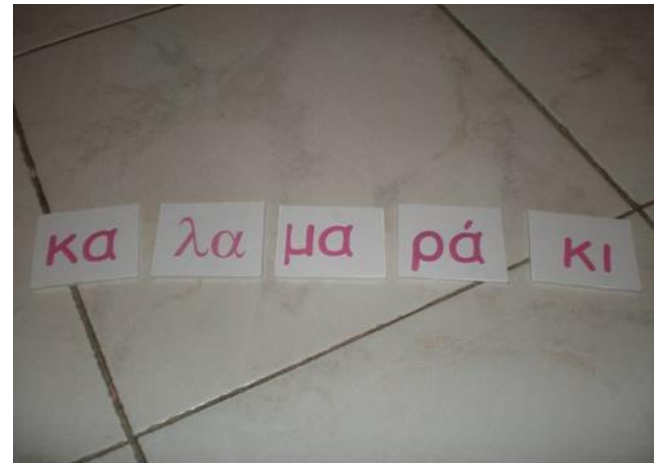
«Κινούμενες συλλαβές»

Για τις δισύλλαβες λέξεις που σε επίπεδο συλλαβής διαβάζονται και αντίστροφα (ορθογραφημένες), δημιουργούνται δύο ανεξάρτητες καρτέλες. Τα παιδιά μαζί με τη νηπιαγωγό προσπαθούν να τις διαβάσουν έτσι και αλλιώς.

«Ιπτάμενες συλλαβές» (1/2)

Καταρχήν χρειάζονται
δισύλλαβες ή και
πολυσύλλαβες λέξεις
χωρισμένες σε συλλαβές,
που όμως να σημαίνουν
κάτι και μετά την
παράλειψη μιας ή και
περισσοτέρων συλλαβών.

«Ιπτάμενες συλλαβές» (2/2)

Τα παιδιά προσπαθούν να τις διαβάζουν ολόκληρες, αλλά και αφού έχουν αφαιρεθεί καρτέλες με συλλαβές.

Το φώνημα

Οι ασκήσεις θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν:

- Ανίχνευση φωνημάτων.
- Εύρεση λέξεων με συγκεκριμένα φωνήματα .
- Φωνημικούς χειρισμούς:
 - Φωνημικές συνθέσεις.
 - Φωνημικές αναλύσεις.
 - Φωνημικές απαλείψεις.
 - Φωνημικές αντικαταστάσεις.

Γιατί η φωνημική εξάσκηση είναι τόσο σημαντική;

Η ελληνική γλώσσα αποτυπώνεται γραπτώς σε ένα αλφαβητικό σύστημα γραφής.

Αντίθετα, αν το σύστημα γραφής δεν ήταν αλφαβητικό, αλλά συλλαβικό, αρκούσε η κατανόηση της έννοιας της συλλαβής.

Αποκρυπτογραφημένα σύμβολα τύπου V και CV^[nb 1]

	-a	-e	-i	-o	-u
	𐀀 a *08	𐀁 e *38	𐀂 i *28	𐀃 o *61	𐀄 u *10
α	𐀅 da *01	𐀆 de *45	𐀇 di *07	𐀈 do *14	𐀉 du *51
ι	𐀊 ja *57	𐀋 je *46		𐀌 jo *36	
κ	𐀍 ka *77	𐀎 ke *44	𐀏 ki *67	𐀐 ko *70	𐀑 ku *81
μ	𐀒 ma *80	𐀓 me *13	𐀔 mi *73	𐀕 mo *15	𐀖 mu *23
ν	𐀗 na *06	𐀘 ne *24	𐀙 ni *30	𐀚 no *52	𐀛 nu *55
ρ	𐀜 pa *03	𐀝 pe *72	𐀞 pi *39	𐀟 po *11	𐀠 pu *50
φ	𐀡 qa *16	𐀢 qe *78	𐀣 qi *21	𐀤 qo *32	
ρ	𐀦 ra *60	𐀧 re *27	𐀨 ri *53	𐀩 ro *02	𐀪 ru *26
σ	𐀬 sa *31	𐀭 se *09	𐀮 si *41	𐀯 so *12	𐀰 su *58
τ	𐀲 ta *59	𐀳 te *04	𐀴 ti *37	𐀵 to *05	𐀶 tu *69
ω	𐀸 wa *54	𐀹 we *75	𐀺 wi *40	𐀻 wo *42	
z	𐀽 za *17	𐀾 ze *74		𐀿 zo *20	

[25]

Η κατανόηση της έννοιας του φωνήματος είναι δύσκολη

Γιατί:

- Στερείται σημασιολογικού περιεχομένου.
- Δεν υπάρχει αυτόνομο (π.χ. κ).
- Συνήθως προφέρεται με την προσθήκη /ου/ που + α = πουά, π + α = πα.

Από τα 'ευκολότερα' προς τα 'δυσκολότερα' (1/2)

Και αναφορικά με τη γνώση και κατανόηση των φωνημάτων η νηπιαγωγός προσπαθεί να προχωρήσει από τα 'ευκολότερα' προς τα 'δυσκολότερα'.

Από τα φωνήματα πιο εύκολα είναι τα φωνήεντα, ιδιαίτερα όταν τονίζονται. Γιατί:

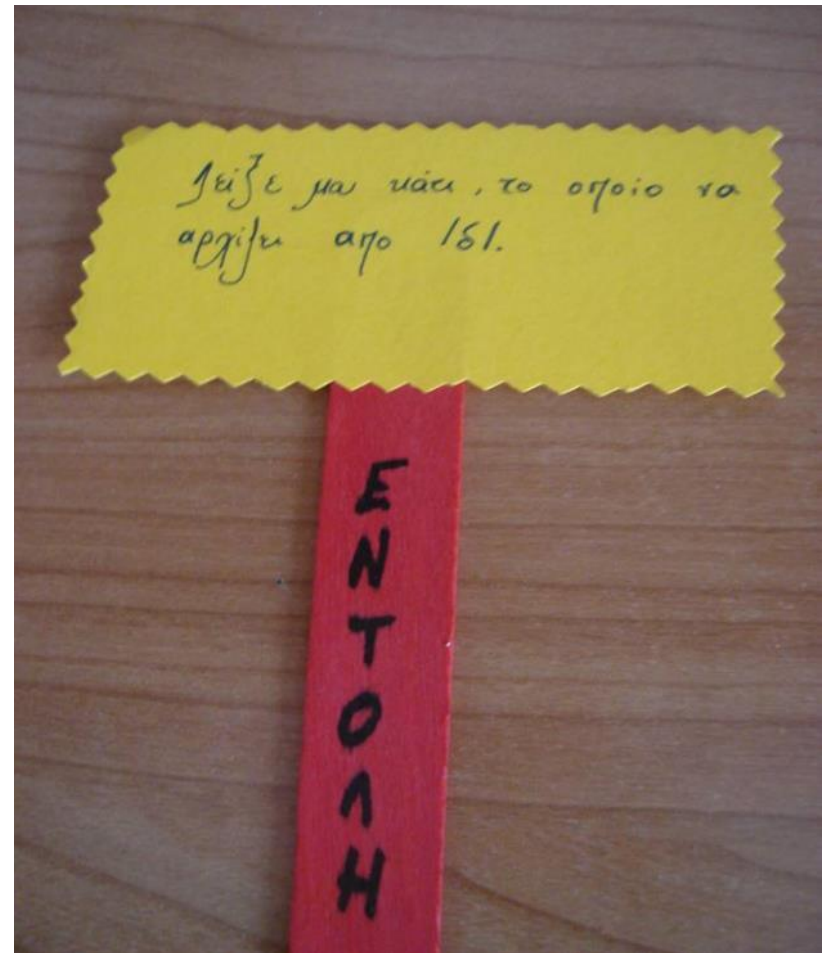
- Φωνάζουν (π.χ. ΑΑΑΑΑΑΑ!!!).
- Από μόνα τους αποτελούν συλλαβή (π.χ. ά-λο-γο).

Από τα 'ευκολότερα' προς τα 'δυσκολότερα' (2/2)

Από τα σύμφωνα, πιο εύκολα είναι αυτά που είναι μόνα τους (όχι σε συμπλέγματα συμφώνων), κυρίως αν είναι ηχηρά και εξακολουθητικά.

Επιπλέον, κάθε παιδί τείνει να 'ακούει' σχετικά εύκολα και το αρχικό του ονόματός του.

Δεν είναι απαραίτητο να εξασκηθούν τα παιδιά σε όλα τα φωνήματα (1/2)

Μάλιστα έχει φανεί ότι δεν είναι απαραίτητο να εξασκηθούν τα παιδιά σε όλα τα φωνήματα. Αν κατανοήσουν την έννοια του φωνήματος και μάθουν να ακούν κάποια, 'αυτόματα' σχεδόν ανιχνεύουν και τα υπόλοιπα που μοιάζουν με αυτά.

Δεν είναι απαραίτητο να εξασκηθούν τα παιδιά σε όλα τα φωνήματα (2/2)

Για παράδειγμα, αν μάθουν να ακούν το /α/ και το /ε/ θα καταλάβουν και το /ι/, το /ου/ ή το /ο/. Όμως δεν θα ανιχνεύσουν αυτομάτως και όλα τα σύμφωνα, αφού τα δεύτερα δεν είναι τόσο εύκολα όσο τα φωνήεντα. Αντίθετα αν ακούσουν το /π/, θα τα καταφέρουν και με το /κ/.

Προφορά των φωνημάτων (1/3)

Στην αρχή τα παιδιά πειραματίζονται με την προφορά των φωνημάτων.

Μάλιστα αρκετά βοηθά και η χρήση καθρέφτη ούτως ώστε να παρατηρούν το στόμα τους την ώρα που προφέρουν διαφορετικά φωνήματα, ιδιαίτερα αυτά που μοιάζουν πολύ μεταξύ τους (π, μπ).

Προφορά των φωνημάτων (2/3)

- Πώς σβήνουμε ένα κερί;
- Πώς ζητάμε ησυχία;
- Πώς διώχνουμε ένα ενοχλητικό έντομο;
- Πώς εκδηλώνουμε το θαυμασμό μας;
- Πώς ακούγεται το τρεχούμενο νερό;
- Πώς κάνει η μηχανή;
- Πώς κάνει η μέλισσα;
- Πώς κάνει η αγελάδα;
- Πώς ροχαλίζει ο παππούς;

Προφορά των φωνημάτων (3/3)

Μερικές φορές όμορφα ποιήματα μπορούν να διαβαστούν.

ΤΑ ΤΖΙΤΖΙΚΙΑ

Ἡ Παναγία τό πέλαγο
κρατοῦσε στήν ποδιά της
Τή Σίκινο τήν Ἀμοργό
καί τ' ἄλλα τά παιδιά της

Ἀπό τήν ἄκρη τοῦ καιροῦ
καί πίσω ἀπ' τοὺς χειμῶνες
Ἀκουγα σφύριζε ἡ μπουρού
κι ἔβγαιναν οἱ Γοργόνες

Κι ἐγώ μέσα στοὺς ἀχινούς
στίς γοῦβες στ' ἄρμυρίκια
Σάν τοὺς παλιούς θαλασσινοὺς
ρωτοῦσα τά τζιτζίκια:

— Ἐ σεῖς τζιτζίκια μου ἄγγελοι
γειά σας κι ἡ ὥρα ἡ καλή
Ὁ βασιλιάς ὁ Ἥλιος ζεῖ;
κι ὅλ' ἀποκρίνονταν μαζί:

— Ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ ζεῖ

Το αρχικό του ονόματός μας

Τα παιδιά χαίρονται
ιδιαίτερα να 'δουλεύουν'
με το αρχικό του
ονόματός τους γράμμα/
φώνημα. Μια ευκαιρία
που η νηπιαγωγός δεν
αφήνει ανεκμετάλλευτη.

«Αυτοσχέδιες κορνίζες»

Τα παιδιά φτιάχνουν αυτοσχέδιες κορνίζες για τις φωτογραφίες τους. Κάθε παιδί τη διακοσμεί μόνο του, κολλώντας επάνω της μικροαντικείμενα. Φτάνει αυτά να αρχίζουν όπως ακριβώς και το όνομά του. Μαρκαδόροι, μανταλάκια και μακαρονάκια για το Μηνά.

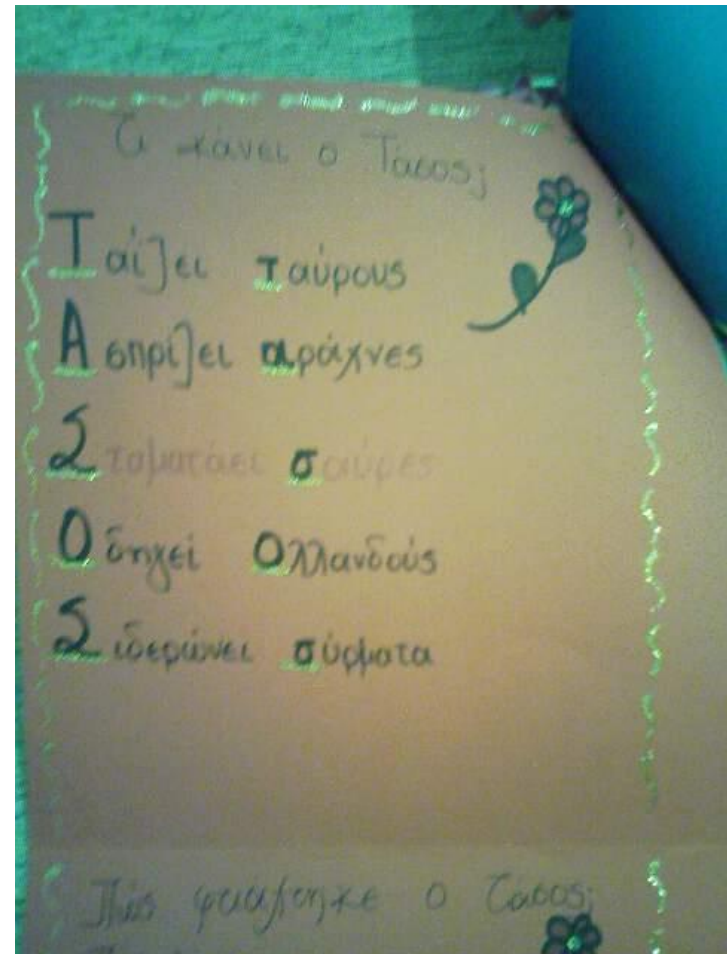
«Εορταστικές αφίσες»

Τα παιδιά ετοιμάζουν αφίσα για τη γιορτή του συμμαθητή τους κολλώντας σε ένα χαρτόνι που γράφει το όνομά του εικόνες αντικειμένων που αρχίζουν από αρχικό γράμμα του ονόματός του.

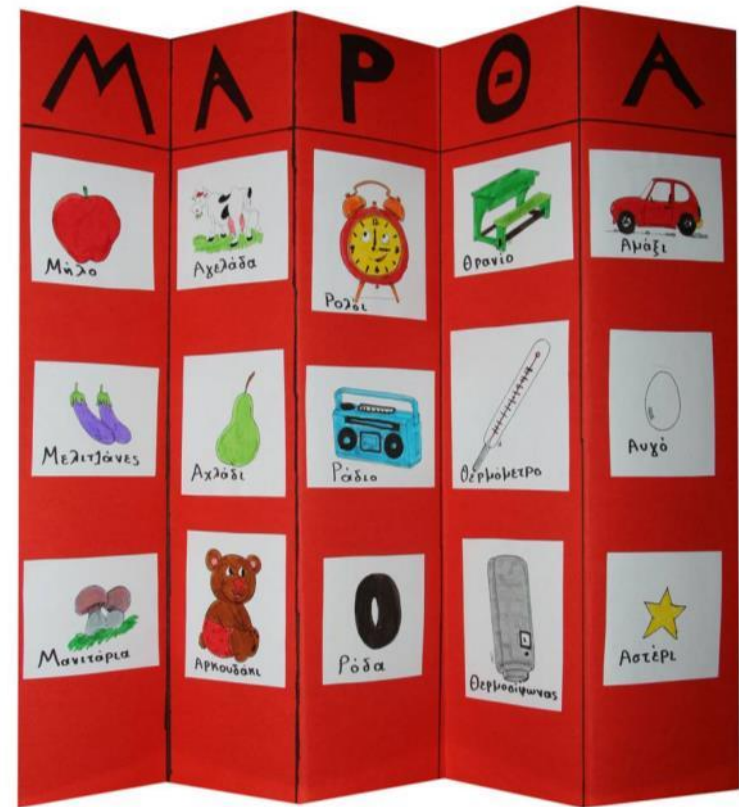
«Ακροστιχίδες ονομάτων»

Με τα ονόματα των παιδιών δημιουργούνται ακροστιχίδες που δείχνουν τι κάνει το ομώνυμο παιδί.

«Εικονο-ακροστιχίδες»

Μια ταινία χαρτιού διπλώνεται σαν ακορντεόν. Κάθε σελίδα του φιλοξενεί και ένα γράμμα έτσι ώστε όταν ανοίξει να σχηματίσει το όνομα του παιδιού. Κάτω από το γράμμα υπάρχουν εικόνες αντικειμένων που αρχίζουν από αυτό.

«Βεντάλια»

Θα μπορούσε επίσης να πάρει τη μορφή βεντάλιας-ονομάτων, μία για κάθε παιδί.

«Πίνακες γραμμάτων-ονομάτων»

Με παρόμοιους **Πίνακες** όπου η νηπιαγωγός γράφει το όνομα κάθε παιδιού, ένα γράμμα σε κάθε κουτάκι, βοηθιούνται να καταλάβουν ότι κάποια ονόματα που μπορεί να απαιτούν τα ίδια παλαμάκια, άρα έχουν ίσες συλλαβές, 'χρειάζονται' άλλον αριθμό γραμμάτων για να γραφούν.

A	N	N	A				
Γ	Ι	Ω	Ρ	Γ	Ο	Σ	
Π	A	P	H	Σ			
E	Λ	E	N	H			
B	A	Σ	Ι	Λ	Ι	Κ	Η

Εύκολα και δύσκολα φωνήεντα (1/2)

Από τα φωνήματα πιο εύκολα είναι τα **φωνήεντα**. Και από αυτά εκείνα που, ενώ βρίσκονται στην ίδια θέση (αρχικό, τελικό, μεσαίο), **τονίζονται**. Είναι δηλαδή πιο εύκολο το /α/ στο «άλογο» από την «αλεπού»).

Αναφορικά με τη θέση είναι πιο εύκολο, να ακούσουν τα παιδιά ένα φωνήεν που βρίσκεται **στην αρχή**, μετά στο τέλος και δυσκολότερο στη μέση μιας λέξης.

Εύκολα και δύσκολα φωνήεντα (2/2)

Επιπλέον είναι πιο εύκολο να 'ακούσουν' το φωνήεν σε μια μικρότερη απ' ό,τι σε μια μεγαλύτερη λέξη. Π.χ. το /ου/ στην μαϊμού από τη σαρανταποδαρούσα.

Και φυσικά είναι ευκολότερο να εντοπίσουν ένα συγκεκριμένο φωνήεν σε μια λέξη, από το να πουν λέξεις που να το περιέχουν.

Π.χ. πιο εύκολα θα καταλάβουν ότι η λέξη άλογο αρχίζει με /α/, από το να πουν τα ίδια λέξεις με /α/.

Φύλλο εργασίας

Χρωμάτισε όσα αρχίζουν από Α

Από το φωνήεν-συλλαβή στο φωνήεν- τμήμα της συλλαβής (1/2)

Κάποια στιγμή τα παιδιά θα περάσουν από το φωνήεν-συλλαβή στο φωνήεν-τμήμα της συλλαβής. Σε αυτήν την περίπτωση διευκολύνει αν το πρώτο σύμφωνο παραμένει σταθερό (π.χ. π) και αλλάζει μόνο το φωνήεν (π.χ. ο ή α).

Από το φωνήεν-συλλαβή στο φωνήεν- τμήμα της συλλαβής (2/2)

Σε αυτήν την
άσκηση τα παιδιά
βρίσκουν το ψάρι
που δεν ταιριάζει
και θα φάει η γάτα.

«Φύλλα εργασίας»

6) Ζωγράφισε μια λέξη που να έχει ένα α, μια λέξη με δύο α και μία με τρία α.

Ζωγράφισε στα καλαθάκια μόνο όσα φρούτα περιέχουν το **α**.

«Ο αρχηγός του Α» (1/2)

Δημιουργούνται μια σειρά από κάρτες, όπου υπάρχουν μόνο εικόνες αντικειμένων/ζώων, με πολλά, λίγα ή καθόλου /α/. Δύο παιδιά μοιράζονται τις κάρτες και παίζουν ρίχνοντας πρώτα ο ένας και μετά ο άλλος μια κάρτα. Κερδίζει και τις δύο αυτός που είχε τη λέξη με τα περισσότερα /α/.

«Ο αρχηγός του Α» (2/2)

Σύστημα ελέγχου: Κάρτα με την εικόνα και τη λέξη μαζί.

Εύκολα και δύσκολα σύμφωνα (1/2)

Από τα **σύμφωνα** πιο εύκολα τα **ηχηρά** (δηλαδή αυτά που ακούγονται δυνατά, π.χ. ρ) και κυρίως τα **εξακολουθητικά** (π.χ. μμμμ).

Αν πάρουμε ως παράδειγμα τα φωνήματα /σ/ και /κ/ μπορούμε να καταλάβουμε τη διαφορά.

Εύκολα και δύσκολα σύμφωνα (2/2)

Το κ είναι ιδιαίτερα δύσκολο, γιατί είναι άηχο και στιγμιαίο. Έτσι, δεν μπορεί η νηπιαγωγός να υιοθετήσει επιτηδευμένη προφορά, αν ο μικρός δεν 'ακούει' ότι η λέξη κότα αρχίζει με /κ/. Αντίθετα, στη λέξη σημαία η νηπιαγωγός μπορεί να 'τραβήξει' το /σ/ (σσσσημαία), τόσο όσο χρειάζεται για να το ακούσει το παιδί.

«Επιτραπέζιο»

Σε αυτό το επιτραπέζιο τα πιόνια προχωρούν από την αφετηρία στο τέρμα. Ακόμη και όταν έρθει η σειρά κάποιου να ρίξει το ζάρι, το κάνει μόνο αν έχει ήδη πει μια λέξη που όταν γράφεται θα χρησιμοποιεί το γράμμα στο οποίο έχει σταματήσει.

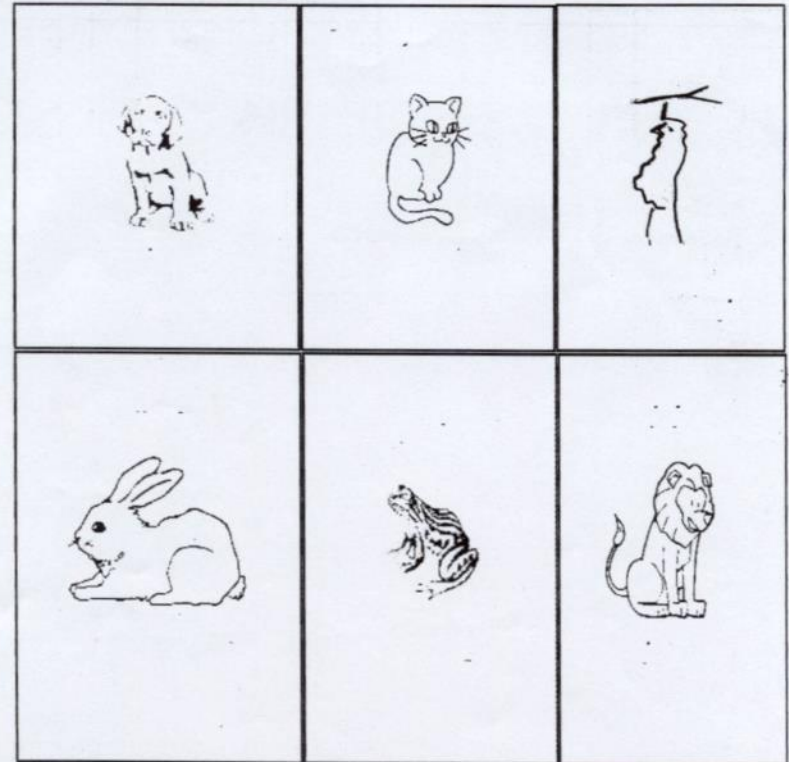

«Φύλλα εργασίας»

3ο φύλλο εργασίας. Ενώνοντας με μια γραμμή ότι αρχίζει από «μ», σχημάτισε το μονοπάτι που θα βοηθήσει τον Mickey να φτάσει στο τυράκι του.

Δώσε από ένα όνομα στους μικρούς μας φίλους που να αρχίζει με το Μ.

Ανίχνευση φωνημάτων μέσα σε λέξεις Εύρεση λέξεων με συγκεκριμένα φωνήματα

«Τα κουτιά με τα γράμματα» (1/2)

Απέξω από κάθε κουτί, η νηπιαγωγός γράφει ένα γράμμα. Εκεί μέσα τα παιδιά τοποθετούν εικόνες ή αντικείμενα που αρχίζουν από το αντίστοιχο φώνημα.

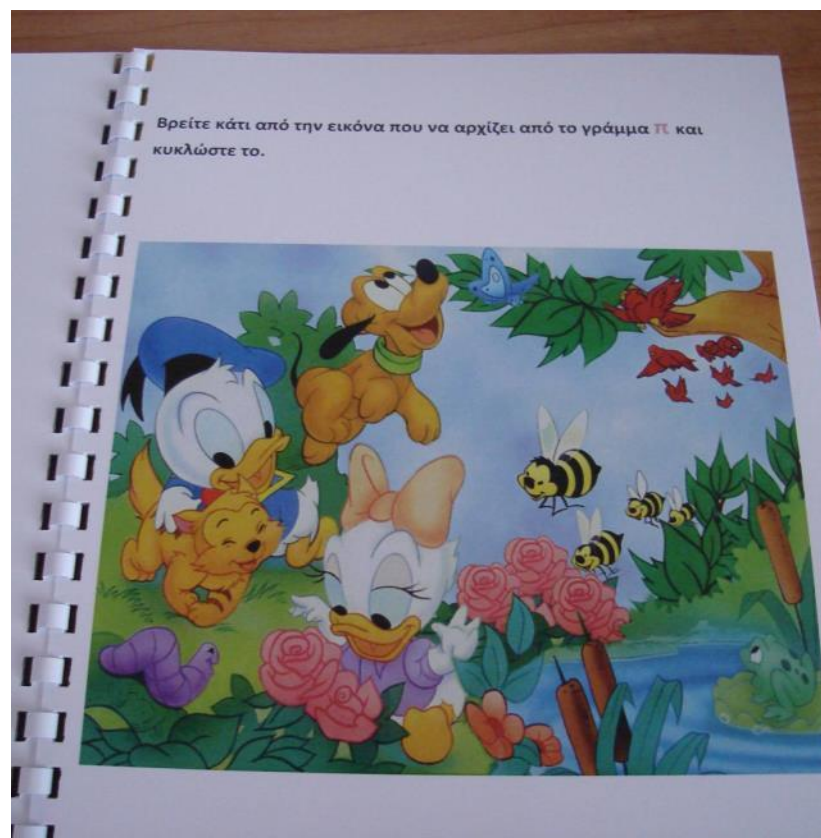
«Τα κουτιά με τα γράμματα» (2/2)

Η δραστηριότητα ενδέχεται να πάρει τη μορφή παιχνιδιού, αν στα παιδιά δίνονται εικόνες αντικειμένων και εκείνα αποφασίζουν αν 'ταιριάζουν' ή όχι σε κάποιο κουτί.

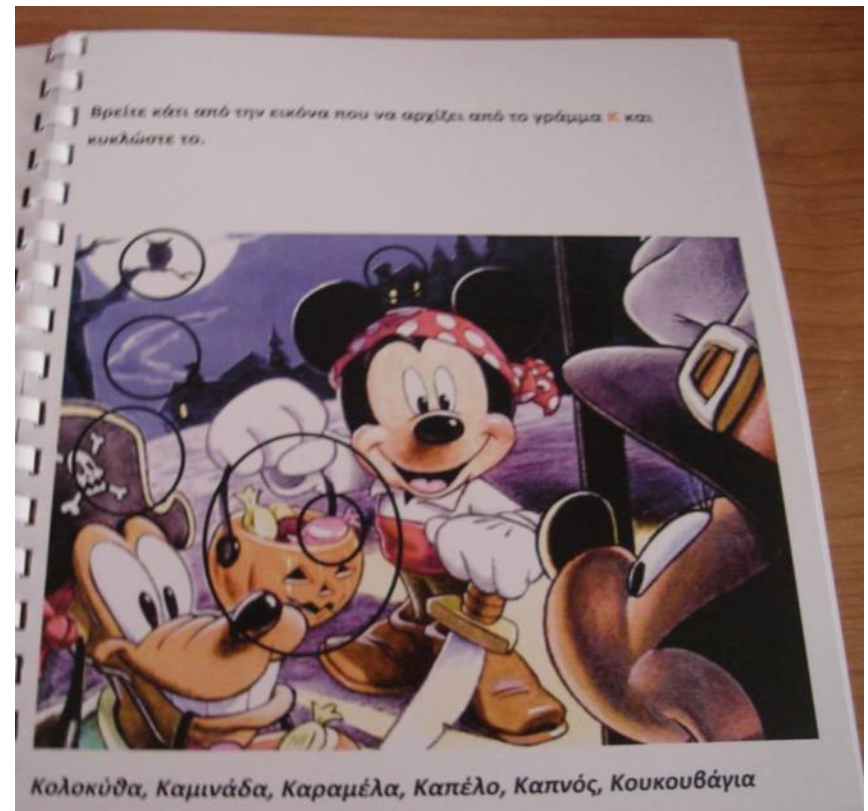
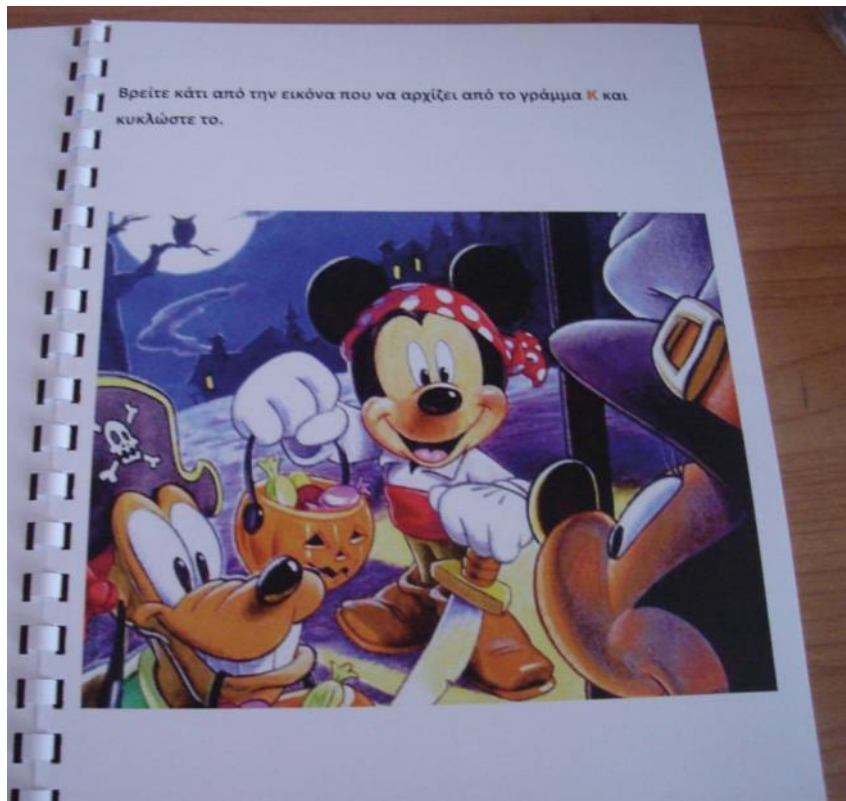
«Φύλλα εργασίας» (1/2)

Σε αυτό το βιβλιοτετράδιο για κάθε φώνημα υπάρχει μια εικόνα, στην οποία τα παιδιά πρέπει να βρουν και να κυκλώσουν μόνο όσα αντικείμενα αρχίζουν από το αντίστοιχο φώνημα.

«Φύλλα εργασίας» (2/2)

Στο τέλος μάλιστα θα μπορούσε να συνοδεύεται και από λύσεις.

«Το ζάρι» (1/2)

Δημιουργείται ένα ζάρι με ένα γράμμα στην κάθε πλευρά του. Τα παιδιά-παίχτες μοιράζονται από 4 καρτέλες το καθένα με εικόνες που αρχίζουν από κάποιο από τα φωνήματα/γράμματα που υπάρχουν στο ζάρι (π.χ. Σ, σημαία).

«Το ζάρι» (2/2)

Κάθε παίχτης ρίχνει το ζάρι. Η νηπιαγωγός ή το παιδί αναγνωρίζει το γράμμα. Κοιτάζει τις καρτέλες του και ρίχνει κάτω μία που απεικονίζει ένα αντικείμενο που αρχίζει από το αντίστοιχο φώνημα. Νικητής όποιος ρίξει πρώτος όλες του τις κάρτες.

«Η κλεψύδρα» (1/2)

Δίνονται δυο σειρές καρτών με εικόνες αντικειμένων που αρχίζουν από συγκεκριμένα γράμματα/φωνήματα. Σε ορισμένο χρόνο το παιδί οφείλει να ξεχωρίσει τις μεν από τις δε.

«Η κλεψύδρα» (2/2)

Το παιχνίδι ενδέχεται να δυσκολεύει όσο πληθαίνουν τα γράμματα και οι κάρτες με τις εικόνες.

«Το επιτραπέζιο των ο/ω» (1/2)

Το επιτραπέζιο παρουσιάζει μια κυκλική διαδρομή σε σχήμα Ο. Πάνω σε κάθε κουτάκι του υπάρχει γραμμένο ένα από τα /ο/ της ελληνικής γλώσσας.

«Το επιτραπέζιο των ο/ω» (2/2)

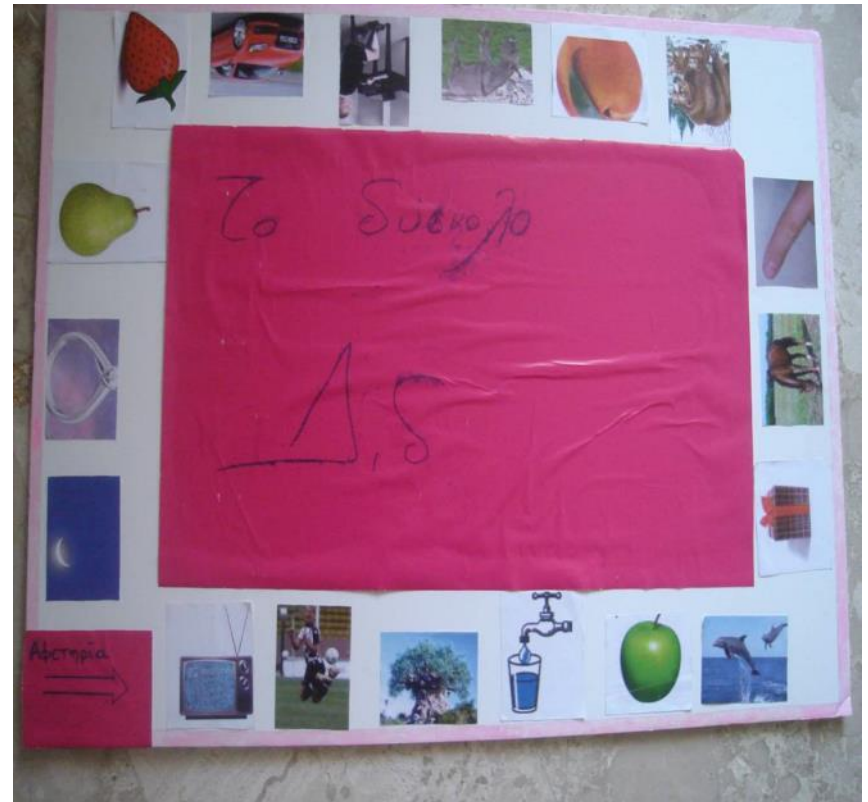
Από μία στοίβα τα παιδιά τραβούν τυχαία κάρτες με εικόνες αντικειμένων που είτε αρχίζουν (ή περιέχουν) /ο/ είτε δεν αρχίζουν (ή περιέχουν) /ο/. Βλέπουν την εικόνα. Αν η λέξη έχει /ο/ ξαναπαίζουν.

Σύστημα ελέγχου: Σε κάθε κάρτα κάτω από την εικόνα είναι γραμμένη η αντίστοιχη λέξη με τονισμένο το ΟΩ.

«Το δύσκολο Δ»

Δημιουργείται ένα επιτραπέζιο στη λογική ΑΦΕΤΗΡΙΑ ΤΕΡΜΑ. Οι παίχτες ρίχνουν ζάρια και τα πιόνια κινούνται ανάλογα με αυτό. Αν κάποιο πούλι καθίσει στην εικόνα μιας λέξης που αρχίζει από /δ/ ο παίχτης έχει δικαίωμα να ξαναρίξει.

Φωνημικοί χειρισμοί (1/2)

- Φωνημικές συνθέσεις.
- Φωνημικές αναλύσεις.
- Φωνημικές απαλείψεις.
- Φωνημικές αντικαταστάσεις.

Φωνημικοί χειρισμοί (2/2)

Από το σύνολο των φωνολογικών ασκήσεων πιο δύσκολες είναι οι φωνημικές και από αυτές πιο δύσκολοι οι φωνημικοί χειρισμοί.

Όμως αξίζει τον κόπο η νηπιαγωγός να προσπαθήσει κάποιες, μια και οι έρευνες έχουν δείξει ότι αυτές συντελούν κυρίως στην ευκολία κατάκτησης του γραπτού λόγου.

- Φωνημικές συνθέσεις (π.χ. κ, ο, τ, α → κότα)
- Φωνημικές αναλύσεις (π.χ. κότα → κ, ό, τ, α)
- Φωνημικές απαλείψεις (Πες κάστρο χωρίς το κ)
- Φωνημικές αντικαταστάσεις (Τι θα γίνει η κλώσσα αν αντί για κ πεις γ).

«Λογοτεχνική βοήθεια»

Σε αυτές τις περιπτώσεις η βοήθεια κάποιων λογοτεχνικών κειμένων αποβαίνει πολύτιμη.

Κατά τις φωνημικές συνθέσεις

Επειδή όταν η νηπιαγωγός προφέρει λέξεις φώνημα - φώνημα και ζητά από τα παιδιά να τις πουν 'κανονικά' (φωνημική σύνθεση), εκείνα δυσκολεύονται, σχεδόν επιβάλλεται:

- ο εμπλουτισμός της δραστηριότητας με ένα αφηγηματικό πλαίσιο, π.χ. μια κούκλα από άλλο πλανήτη που μιλά παράξενα,
- η χρήση εικόνων ή αντικειμένων, τουλάχιστον σε μια αρχική φάση.

Κατά τις φωνημικές απαλείψεις

Όμως και η διαγραφή ενός φωνήματος (π.χ. πες τη λέξη άλογο χωρίς το α) είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Γι' αυτό και η νηπιαγωγός προσπαθεί να βρει τρόπους ώστε να την κάνει ευκολότερη. Αυτό συμβαίνει όταν το φώνημα που παραλείπεται έχει και σημασιολογική αξία.

Μια μικρή ιστορία
Ο ΓΕΛΑΣΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΓΕΛΑΣΤΟΣ

Ο Αγέλαστος ήταν πολύ παράξενος τύπος. Μουρτζούφλης και αντιπαθητικός. Ποτέ του δε γελούσε. Τον εμπόδιζε – όπως φαίνεται – εκείνο το άλφα στην αρχή του ονόματός του: «Α-γέλαστος». Οι λιγοστοί φίλοι του είχαν το ίδιο πρόβλημα μ' αυτόν.

Ο Ά-υπνος, ας πούμε, δεν κοιμόταν όλη νύχτα.

Ο Α-ξύριστος είχε κάτι γένια σαν σκούπες.

Ο Ά-κεφος δεν είχε ποτέ του κέφια.

Ο Ά-χαρος δεν είχε χάρη.

Ο Αν-άλατος δεν είχε καμιά νοστιμιά.

Ο Αν-ορθόγραφος δεν μπορούσε να γράψει ορθογραφημένη ούτε μία φράση.

Το χειρότερο όμως ήταν ότι μ' αυτά τα μούτρα, τα κατσούφικα, ο Αγέλαστος δεν έβρισκε δουλειά. Άκαρπες πήγαιναν όλες του οι προσπάθειες. Κι ήταν πάντα άνεργος.

Όσπου μια μέρα συνάντησε το Γελαστό. Αυτός ήταν το αντίθετό του. Όξω καρδιά. Γελούσε κι έκανε και τους άλλους να γελούν.

Ο Γελαστός λυπήθηκε τον Α-γέλαστο.

– Θα σου δώσω μια συμβουλή, του είπε. Να την πεις και στους φίλους σου. Η ζωή είναι όμορφη. Γιατί να στερείσαι το γέλιο και τη χαρά; Πάτε όλοι σας να κάνετε εγχείριση, να βγάλετε αυτό το Άλφα στην αρχή του ονόματός σας, να δείτε την υγεία σας!

Ο Αγέλαστος στην αρχή ξαφνιάστηκε. Μετά το ξανασκέφτηκε. Μια και δυο πήγε στο χειρουργό, έκανε εγχείριση στο Άλφα του και τώρα είναι Γελαστός, όπως ο φίλος του.

Και φυσικά ζούνε αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα¹². *A. Βαρελλά (απόδοση)*

[26]

«Ντύσε/γδύσε την κούκλα» (1/2)

Υπάρχει μια επίπεδη κούκλα από χαρτόνι ντυμένη με το μαγιό της. Από χαρτί έχουν γίνει και διάφορα ρούχα της (π.χ. βερμούδα, καπέλο, μπλούζα).

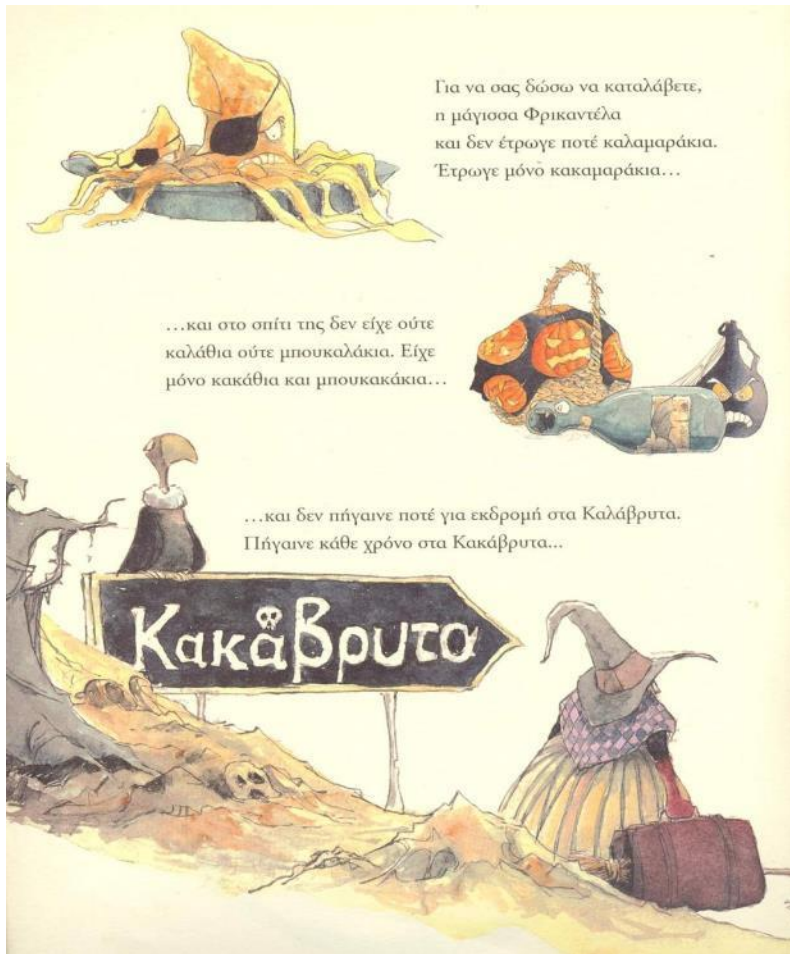

«Ντύσε/γδύσε την κούκλα» (2/2)

Ισάριθμες καρτέλες περιγράφουν φωνολογικά τα διάφορα ρούχα: «Αν βγάλεις το κ από τις κόττες και βάλεις μπ τότε θα μπορέσει να τις φορέσεις». Το παιδί τραβά τις εντολές. Η νηπιαγωγός διαβάζει. Όσο εκτελεί σωστά το παιδί συνεχίζει να παίζει.

«Φρικαντέλα: Η μάγισσα που μισούσε τα κάλαντα» (1/2)

[27]

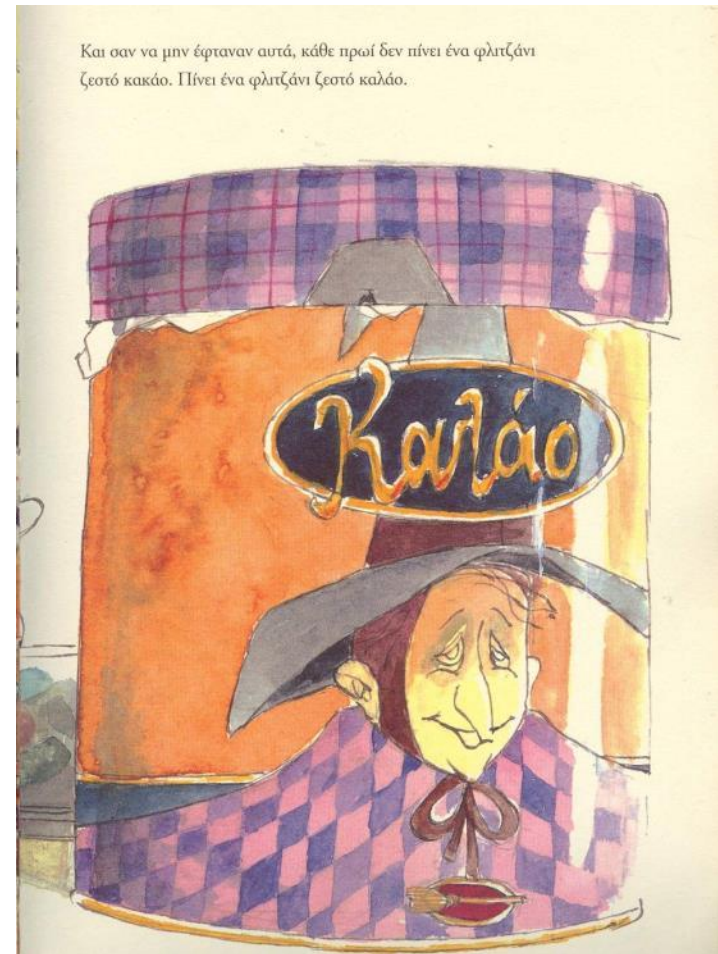

[28]

«Φρικαντέλα: Η μάγισσα που μισούσε τα κάλαντα» (2/2)

Φρικαντέλα, η Μάγισσα που μισούσε τα Κάλαντα ή εκεί όπου οι φωνημικές αντικαταστάσεις είναι χαρά.

- Καλοκαίρι.
- Τρίκαλα.
- Καλόγερος.
- Καλλιρρόη.
- Πορτοκάλι.
- Παρακάλι.

[29]

«Στο κάστρο της Φρικαντέλας» (1/3)

Η Φρικαντέλα, που μισεί τα καλά και τα κάλαντα, έκλεψε τις φωνές των παιδιών και εκείνα τριγυρνούν μέσα στον πύργο της για να της τα πάρουν πίσω.

«Στο κάστρο της Φρικαντέλας» (2/3)

Παίζουν με ένα ζάρι που τους δίνει το δικαίωμα να προχωρούν ένα ή δυο βήματα. Μόνο που για έχουν το δικαίωμα να ρίξουν το ζάρι θα πρέπει πρώτα να τραβήξουν μια κάρτα και να απαντήσουν σε μια φωνολογική ερώτηση:

«Στο κάστρο της Φρικαντέλας» (3/3)

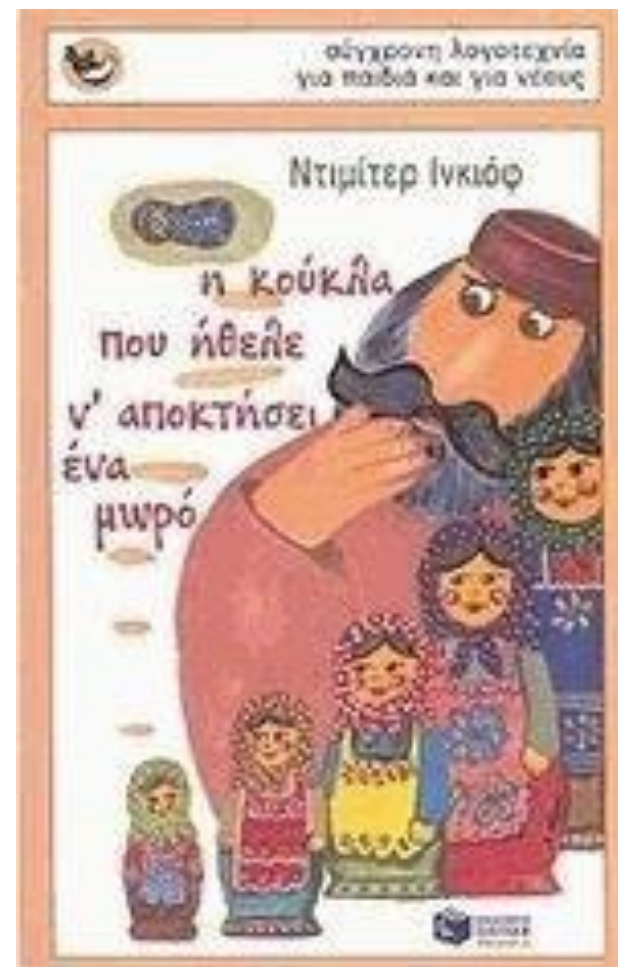
- Η Φρικαντέλα δεν φορούσε καλαμίδες. Φορούσε ...
- Η Φρικαντέλα δεν ήθελε τα παρακάλια. Ήθελε τα ...

«Η κούκλα που ήθελε ν' αποκτήσει ένα μωρό» (1/2)

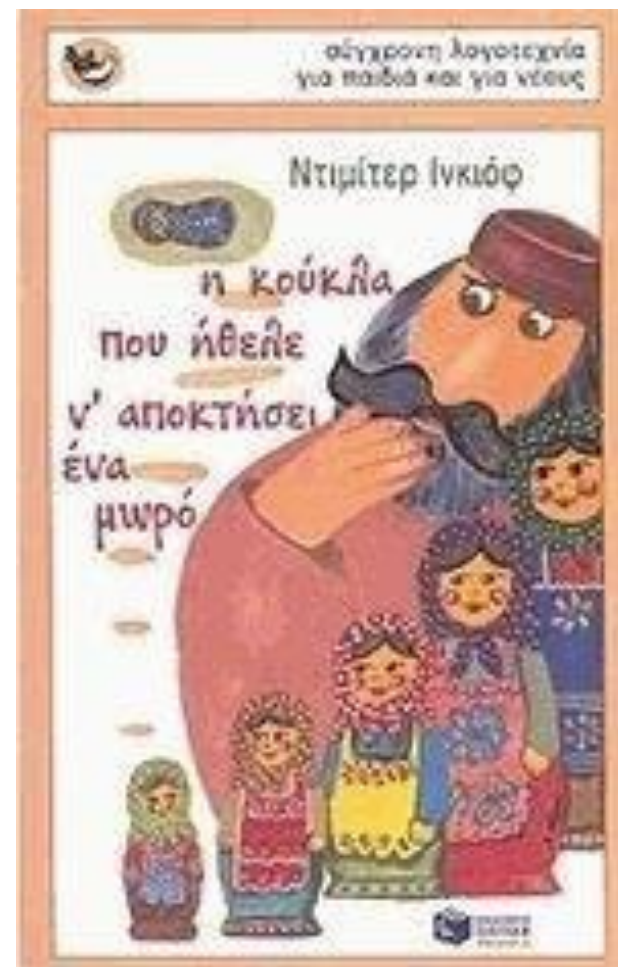
Σε αυτήν την ιστορία μια σειρά από
ρώσικες κούκλες ξεκινώντας από τη
ΜΑΝΟΥΣΚΑ περνούν στην ΑΝΟΥΣΚΑ
μετά στη ΝΟΥΣΚΑ και τέλος στον ΚΑ.
Φωνολογικό ενδιαφέρον
παρουσιάζει το γεγονός ότι τα
ονόματά τους προκύπτουν από
συνεχείς απαλείψεις φωνημάτων.
Αυτό θα μπορούσε να το τονίσει η
νηπιαγωγός ώστε να το καταλάβουν
τα παιδιά.

[30]

«Η κούκλα που ήθελε ν' αποκτήσει ένα μωρό» (2/2)

Θα μπορούσε μάλιστα να έχει και χάρτινες ταινίες με τη λέξη ΜΑΝΟΥΣΚΑ και τα παιδιά με ένα ψαλίδι να κόβουν γράμματα ώστε να προκύψει το όνομα κάποιας άλλης κούκλας.

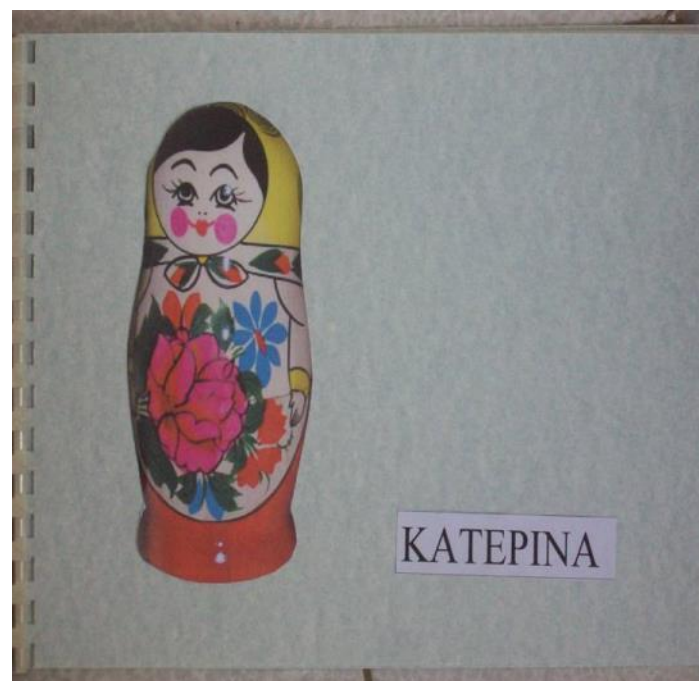

[30]

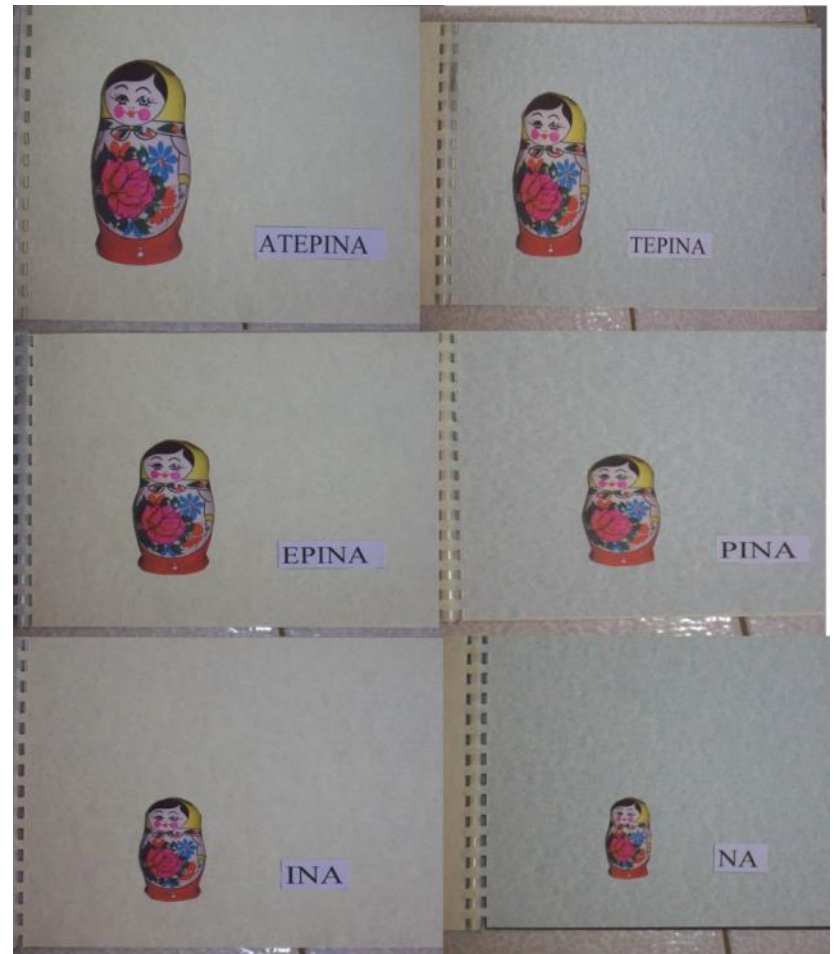
«Η Κατερίνα» (1/2)

Κατ' αναλογία με την Κούκλα που ήθελε να αποκτήσει μωρό, τα παιδιά φτιάχνουν το βιβλίο της Κατερίνας που ήθελε να αποκτήσει μωρό. Έτσι αρχικά ταξινομούν, από τη μεγαλύτερη στη μικρότερη, μια σειρά από επτά ρώσικες κούκλες.

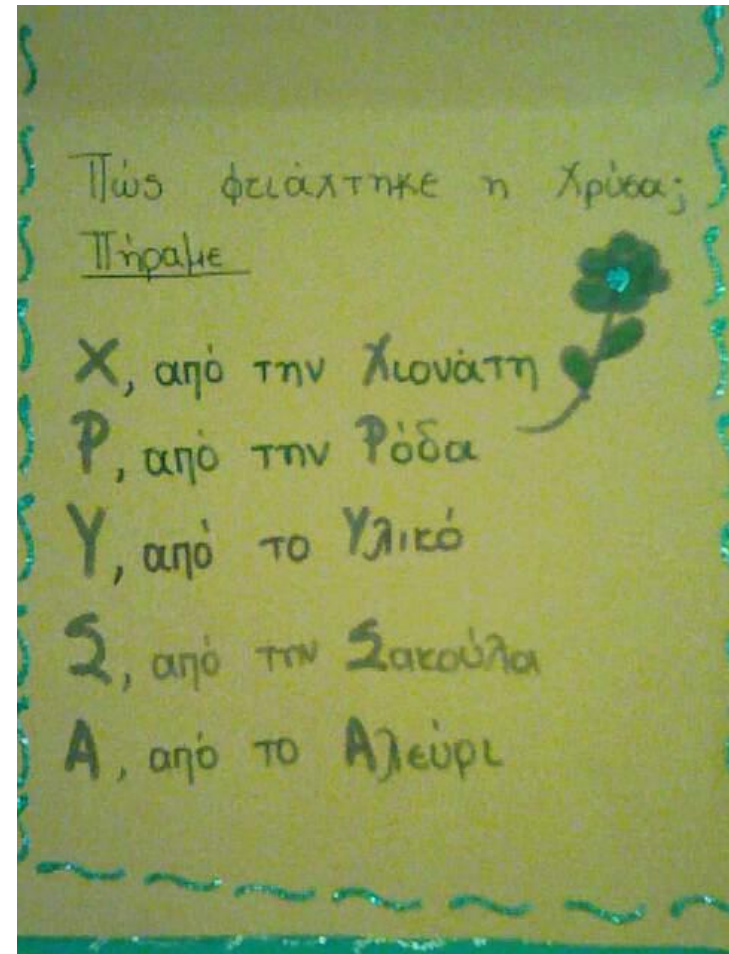
«Η Κατερίνα» (2/2)

Μετά από ισάριθμες ταινίες που γράφουν ΚΑΤΕΡΙΝΑ κόβουν από κανένα, ένα, δύο μέχρι έξι γράμματα. Η νηπιαγωγός διαβάζει τι λέει τώρα η ταινία. Στη συνέχεια τα νήπια αντιστοιχούν τις κούκλες με τα ονόματά τους και τις κολλούν διαδοχικά από τη μεγαλύτερη στη μικρότερη.

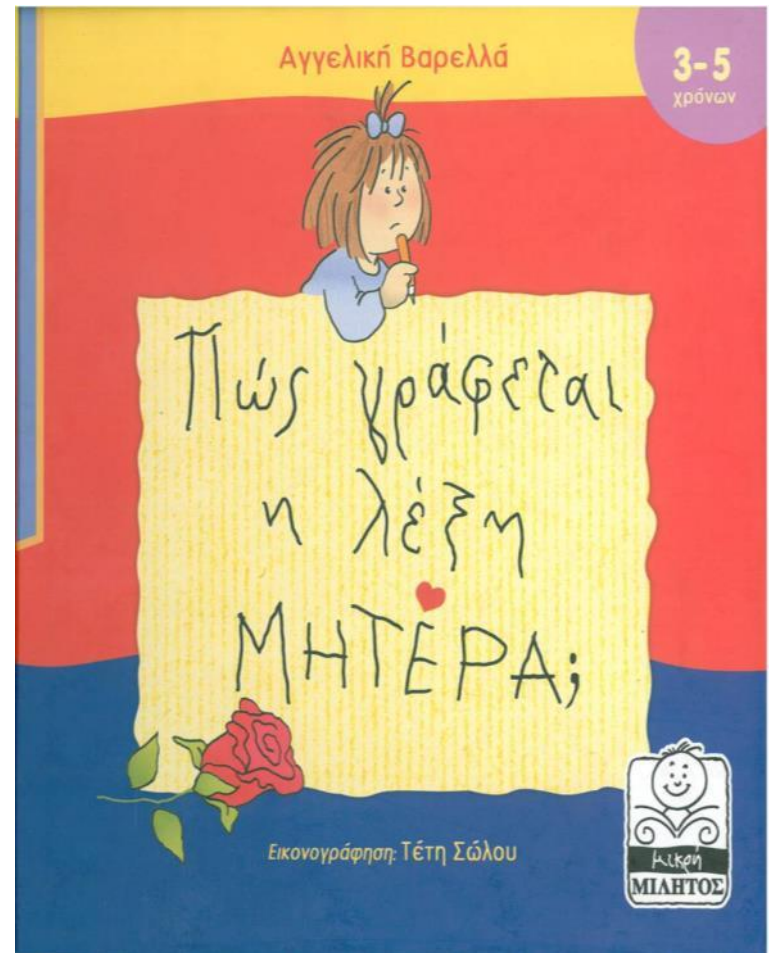
«Πώς φτιάχτηκε;» (1/2)

Με τα ονόματα των παιδιών δημιουργούνται ακροστιχίδες που απαριθμούν τα 'υλικά' με τα οποία φτιάχθηκε κάθε παιδί

«Πώς φτιάχτηκε;» (2/2)

Πρώτα όμως διαβάζουν το βιβλίο της Αγγελικής Βαρελλά «Πώς γράφεται η λέξη ΜΗΤΕΡΑ;». Ένα βιβλίο που κάνει ευχάριστες τις δύσκολες φωνημικές συνθέσεις.

[31]

«Μια λάθος λέξη»

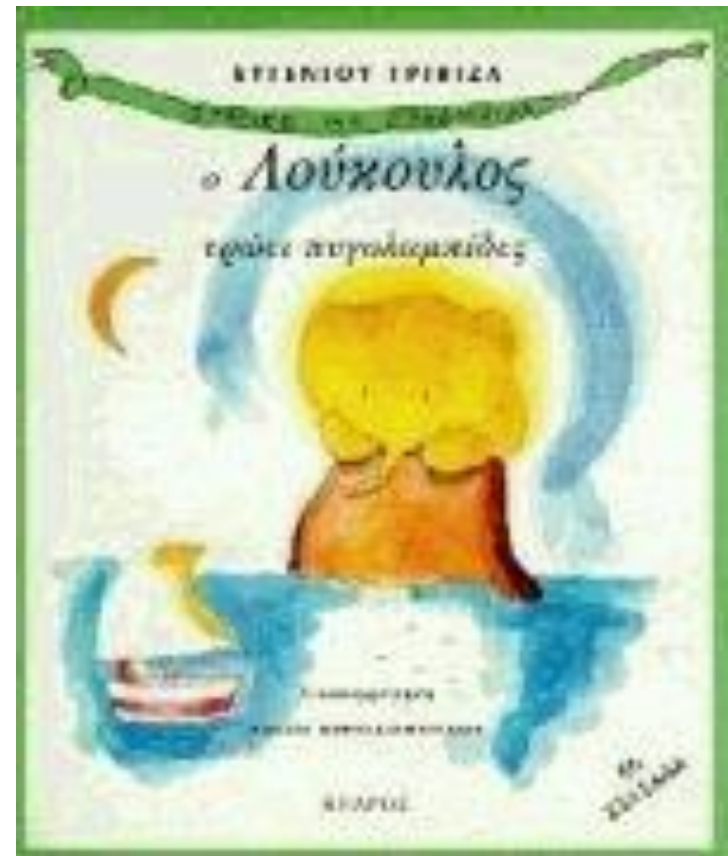
Η ΖΑΧΑΡΗ χάνει Ζ και γλύκα και γίνεται πλέον ΑΧΑΡΗ. Σε όλη την ιστορία αγωνίζεται να βρει το χαμένο της γράμμα.

- Το φωνολογικό ενδιαφέρον της ιστορίας εντοπίζεται κυρίως στα:
- Φωνημική απάλειψη (ΖΑΧΑΡΗ → ΑΧΑΡΗ)
- Φωνημική προσθήκη (ΑΧΑΡΗ → ΖΑΧΑΡΗ)

[32]

«Στη χωρά του ζ και του ψ» (1/2)

Όταν ο Λούκουλος έφαγε πυγολαμπίδες πέρασε και από τη γκρίζα Συννεφοχώρα. Εκεί οι κάτοικοι, είτε άρχιζαν από Ζ και μίλαγαν με πολλά Ζ είτε από Ψ και μίλαγαν με Ψ. Τα παιδιά χωρίζονται στους Ζ και τους Ψ και μιλώντας ανάλογα (π.χ. Ζάρι/ Ψάρι) και επιχειρούν μια σειρά από φωνολογικές αντικαταστάσεις.

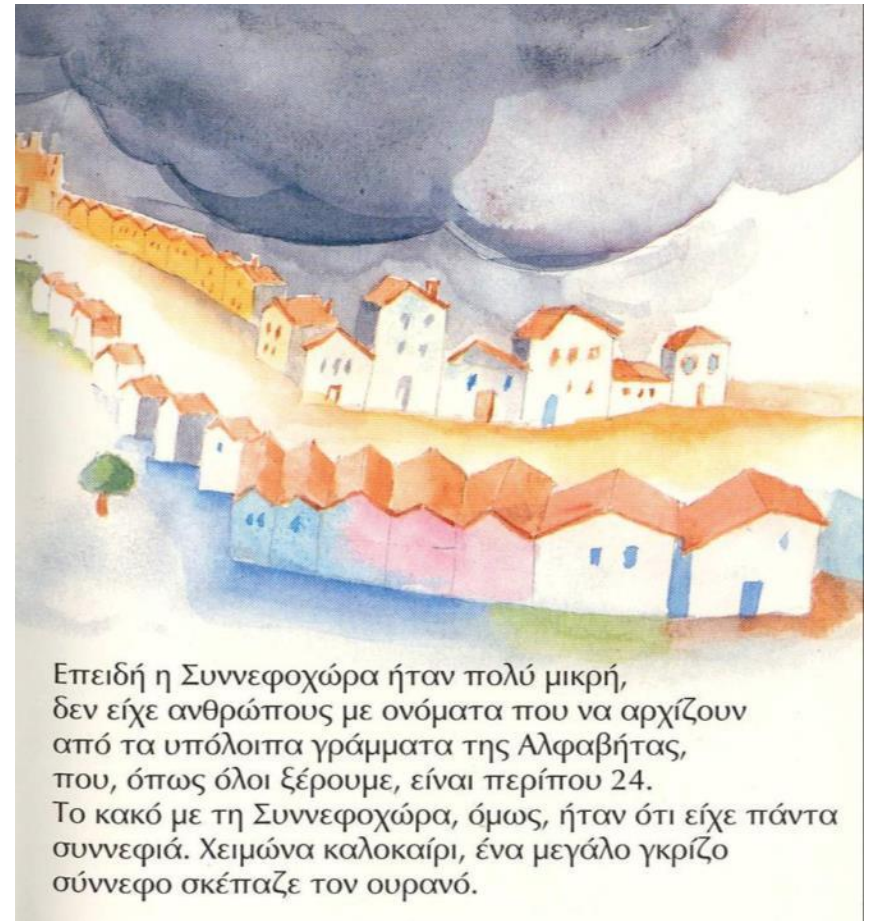

[33]

«Στη χωρά του ζ και του ψ» (2/2)

[34]

[35]

«Στο πάτωμα της τάξης μας» (1/2)

Στο πάτωμα της τάξης μας
υπάρχει ένας ψύλλος.

Μας αρέσει ο ψύλλος μας κι
ας μην είναι φίλος μας.

Στο πάτωμα της τάξης μας
υπάρχει ένας ψύλλο.

Μας αρέσει ο ψύλλο μας κι ας
μην είναι φίλο μας.

Στο πάτωμα της τάξης μας
υπάρχει ένας ψύλλ.

Μας αρέσει ο ψύλλ μας κι ας
μην είναι φίλ μας.

Στο πάτωμα της τάξης μας
υπάρχει ένας ψύ.

Μας αρέσει ο ψύ μας κι ας
μην είναι φί μας.

Στο πάτωμα της τάξης μας
υπάρχει ένας ψ.

Μας αρέσει ο ψ μας κι ας μην
είναι φ μας.

Στο πάτωμα της τάξης μας
υπάρχει ένας.

Μας αρέσει ο κι ας μην είναι.

«Στο πάτωμα της τάξης μας» (2/2)

Στο τραγούδι λαμβάνουν χώρα διαδοχικές φωνημικές απαλείψεις και παραγωγή ψευδολέξεων μέχρι την πλήρη 'εξαφάνιση' της λέξης.

«Ποιος είναι;» (1/4)

Πρόκειται για ένα χάρτινο δίσκο με έξι γράμματα, που πάνω του περιστρέφεται ένα βέλος.

«Ποιος είναι;» (2/4)

Υπάρχει και μια άλλη κάρτα με την κατάληξη -άκης. Τα παιδιά περιστρέφουν το βέλος και τοποθετούν την κάρτα δίπλα στο γράμμα που δείχνει το βέλος. 'Διαβάζουν' τη λέξη και συνεχίζει ο επόμενος.

«Ποιος είναι;» (3/4)

Η ίδια άσκηση
θα μπορούσε να
πάρει τη μορφή
παζλ.

«Ποιος είναι;» (4/4)

Αν αλλάξει λίγο ο δίσκος και δημιουργηθεί μια άλλη κάρτα με την κατάληξη ΟΥΛΑ, το παιχνίδι θα λέγεται πλέον «ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ;».

«Μονοφωνηεντικοί πλάνητες»

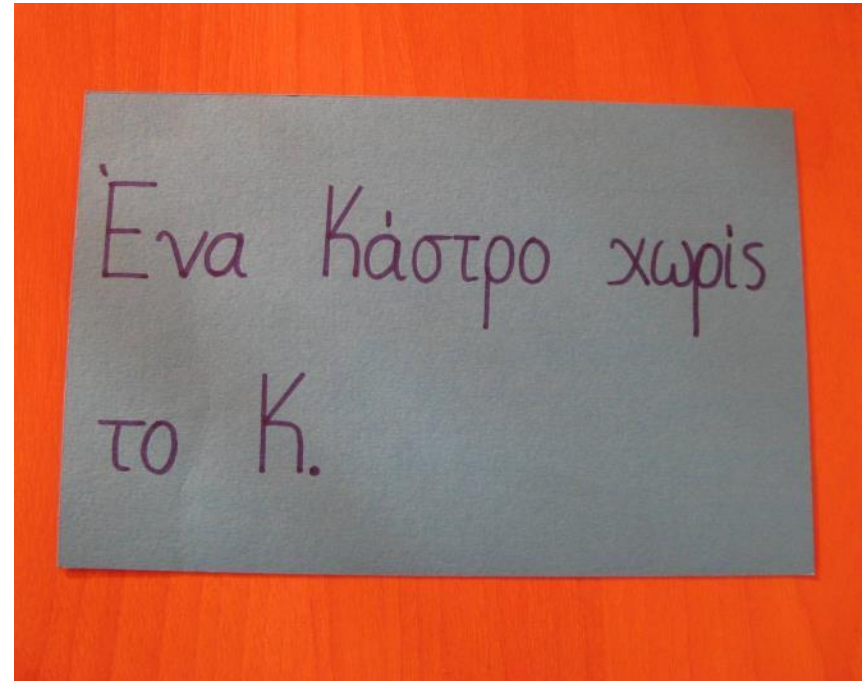
Τα παιδιά επισκέπτονται πλανήτες όπου μπορούν να χρησιμοποιήσουν μόνο ένα συγκεκριμένο φωνήεν. Προσπαθούν να μιλήσουν χρησιμοποιώντας το. Έτσι από τους διάφορους πλανήτες θα πουν ΤΟ ΚΟΝΟΣ; ΤΟΥ ΚΟΥΝΟΥΣ; ΤΕ ΚΕΝΕΣ; ΤΑ ΚΑΝΑΣ; ΤΙ ΚΙΝΙΣ;

Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά χαμογελώντας εκτελούν μια σειρά από δύσκολες φωνημικές αντικαταστάσεις.

«Διαγωνισμός ζωγραφικής» (1/3)

Η νηπιαγωγός τραβά μια κάρτα και διαβάζει την εντολή, που είναι του στυλ: Ζωγράφισε μια **Καμήλα χωρίς το Κα**. Τα παιδιά προσπαθούν να ζωγραφίσουν γρήγορα το σωστό αντικείμενο.

«Διαγωνισμός ζωγραφικής» (2/3)

Η άσκηση γίνεται περισσότερο διασκεδαστική αν στην ίδια τη λέξη μια μετακινούμενη ταινία εμφάνιζε και θα εξαφάνιζε το γράμμα.

«Διαγωνισμός ζωγραφικής» (3/3)

Η νηπιαγωγός διαβάζει και τα παιδιά παρατηρούν πόσο λίγο θέλει το νόημα να αλλάξει σε κάτι εντελώς διαφορετικό. Ζωγραφίζουν τις δυο σημασίες δίπλα δίπλα.

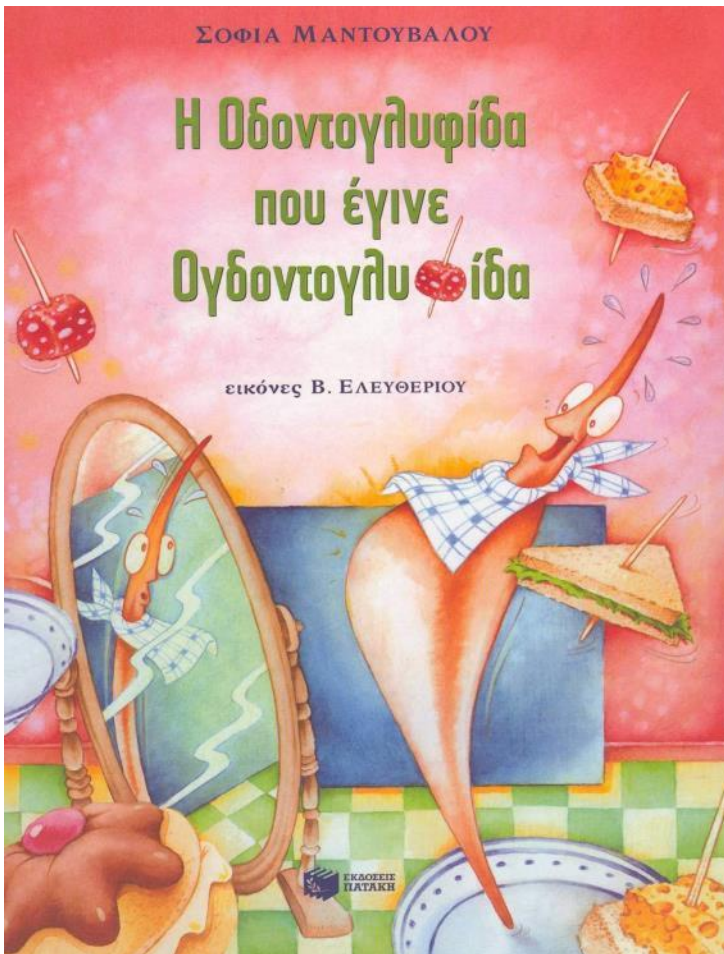

«Το γράμμα που πέταξε»

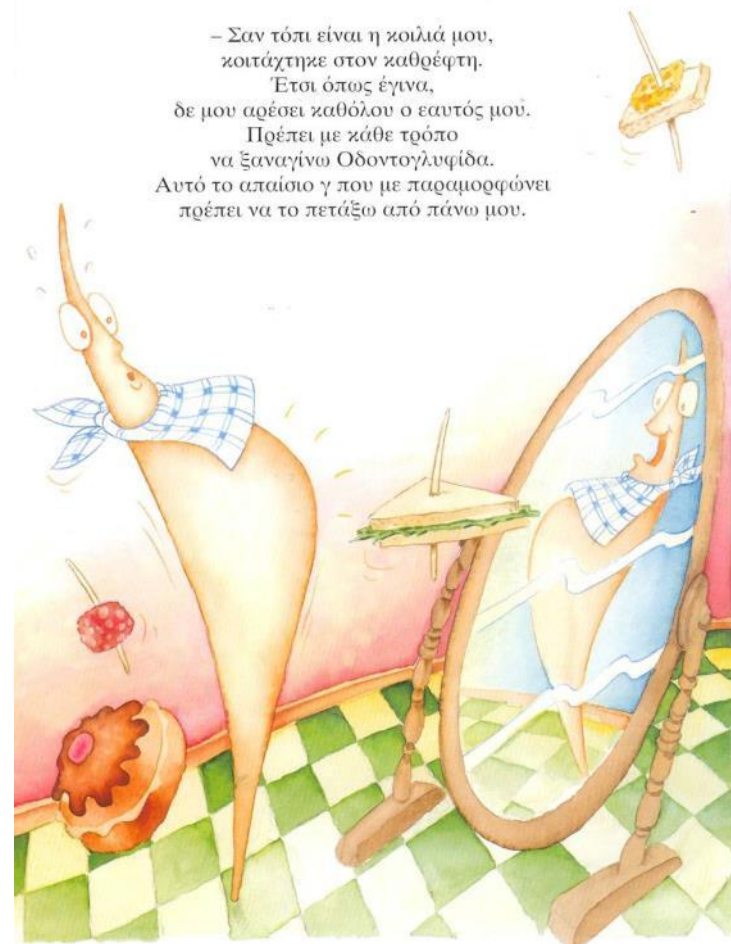
Στα παιδιά υπάρχουν ζευγάρια καρτών με εικόνες λέξεων, στα οποία η δεύτερη έχει προκύψει από την πρώτη με απάλειψη του πρώτου φωνήματος. Τα παιδιά παίρνουν το πρώτο ζευγάρι και προσπαθούν να βρουν ποιο είναι το γράμμα που πέταξε. Αν το καταφέρουν, η νηπιαγωγός τους δίνει μια καρτέλα με το γράμμα.

«Η Οδοντογλυφίδα που Έγινε Οδοντογλυφίδα» (1/2)

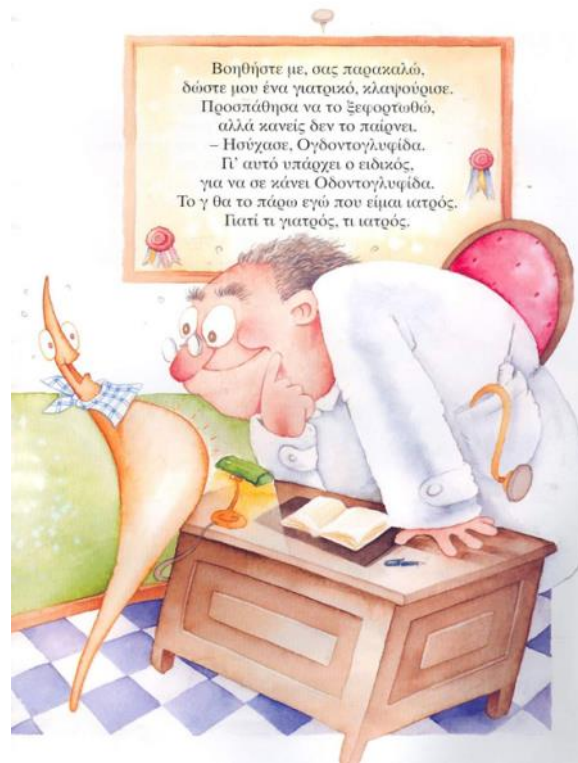
[36]

[37]

«Η Οδοντογλυφίδα που Έγινε Οδοντογλυφίδα» (2/2)

Η Οδοντογλυφίδα που έγινε Οδοντογλυφίδα ή φωνημικές απαλείψεις, φωνημικές προσθήκες, φωνημικές αντικαταστάσεις.

[38]

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Αγγελική Γιαννικοπούλου, 2015. Αγγελική Γιαννικοπούλου. «Διδακτική της Λογοτεχνίας στην Προσχολική Εκπαίδευση. Εισαγωγή στον Γραμματισμό. Φωνολογική Ευαισθητοποίηση στο Νηπιαγωγείο ». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ECD100/> .

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λπ., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από τη χρήση του έργου, για τον διανομέα του έργου και αδειοδόχο.
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο.
- που δεν προσπορίζει στον διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο.

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς,
- το Σημείωμα Αδειοδότησης,
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων,
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει),

μαζί με τους συνοδευτικούς υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/6)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνα 1, 6: Συνθέσεις εικόνων. Designed by Freepik. Free for commercial use with attribution. [Freepik.com](https://www.freepik.com).

Εικόνα 2: Εξώφυλλο του βιβλίου Jean, G., (1991), *Γραφή, η μνήμη των ανθρώπων*, Αθήνα: Ανακαλύψεις Δεληθανάση/Αρχαιολογία.

Εικόνα 3: [Πινακωτή 1](#), Εργαστήριο Ψυχολογίας του παιδιού, Συγγραφείς: Λουκία Μπεζέ - Ζωή Γαβριηλίδου - Μαρία Σφυρόερα, Ελληνικά Γράμματα. Πρωτοπορία.

Εικόνα 4, 5: Εξώφυλλο του βιβλίου και ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «[Ο τζίτζιρας, ο μίτζιρας και άλλοι γλωσσοδέτες](#)» / επιμέλεια Ρούλα Παπανικολάου · εικονογράφηση Νίκος Μαρουλάκης. - Θεσσαλονίκη : Μικρός Πρίγκηπας, 2003.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/6)

Εικόνα 7: [Ιαπωνέζικα](#), Public Domain, Pixabay.

Εικόνα 8: Σελίδα του βιβλίου «[Αλφαβητάρι με γλωσσοδέτες](#)» / Ευγένιος Τριβιζάς · εικονογράφηση Κέλλυ Ματαθία Κόβο. - Αθήνα : Μεταίχμιο, 2013.

Εικόνα 9: Διαφήμιση Nestlé. Copyright Nestlé.

Εικόνα 10, 18: Ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «[Ο λαίμαργος τουνελόδρακος](#)» / Ευγένιος Τριβιζάς · εικονογράφηση Αλέξης Κυριτσόπουλος. - 3η έκδ. - Αθήνα : Κέδρος, 1991.

Εικόνα 11: Εξώφυλλο του βιβλίου «Γιαννικοπούλου, Α. Α. & Ομάδα Εργασίας (1999). *Προαναγνωστικές Δεξιότητες: Μαθήματα με τα Φωνήματα*. Αθήνα: Ατραπός.

Εικόνα 12: [Καμπανάκι](#), Public Domain, Pixabay.

Εικόνα 13: [Ξυπνητήρι](#), Public Domain, Pixabay.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (3/6)

Εικόνα 14: [Ρομπότ](#), Public Domain, Pixabay.

Εικόνα 15: [Κοράκι](#), Public Domain, Pixabay.

Εικόνα 16: [Λουκάνικο](#), Public Domain, Pixabay.

Εικόνα 17: [Χάρτης Χίου](#), Public Domain, NASA, Wikimedia Commons.

Εικόνα 19: Εξώφυλλο του βιβλίου «[Ο κύριος Ανάποδος](#)» / Roger Hargreaves · μετάφραση Κατερίνα Γιαννίκου. - Αθήνα : Modern Times, 1997

Εικόνα 20: Εξώφυλλο του βιβλίου «[Ένα φτυάρι στον Άρη](#)» / Ευγένιος Τριβιζάς · εικονογράφηση Βάλλυ Λιάπη. - 1η έκδ. - Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα, 1997.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (4/6)

Εικόνα 21: Εξώφυλλα βιβλίων

- «[Λίτσα η πασχαλίτσα](#)» / Antoon Krings · μετάφραση Σύσση Καπλάνη · εικονογράφηση Antoon Krings. - Αθήνα : Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2000.
- «[Θέμης ο κοκκινολαίμης](#)» / Antoon Krings · μετάφραση Ανθή Μάρα. - Αθήνα : Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2002
- «[Ρούλα η ακριδούλα](#)» / Antoon Krings · μετάφραση Ανδρομάχη Βουθούνη · εικονογράφηση Antoon Krings. - Αθήνα : Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2000.
- «[Ρίτσα η αρκουδίτσα](#)» / Antoon Krings · μετάφραση Ανδρομάχη Βουθούνη · εικονογράφηση Antoon Krings. - 1η έκδ. - Αθήνα : Εκδόσεις Παπαδόπουλος, 2009.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (5/6)

Εικόνα 22, 23: Εξώφυλλο και ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «[Η Μαίρη Πινέζα](#)» / Σούλα Μητακίδου, Ευαγγελία Τρέσσου · εικονογράφηση Απόστολος Βέττας. - 1η έκδ. - Αθήνα : Καλειδοσκόπιο, 2010.

Εικόνα 24: Σελίδα του βιβλίου «[Μανταλάκια στην απλώστρα, ποιήματα στη σιδερώστρα](#)» / Άλκηστις · εικονογράφηση Βάλλυ. - Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.

Εικόνα 25: [Αποκρυπτογραφημένα σύμβολα Γραμμικής Β](#), Wikipedia.

Εικόνα 26: Σελίδα του βιβλίου «[Γελαστός κι αγέλαστος](#)» / Αγγελική Βαρελλά · εικονογράφηση Τατιάνα Ραΐση - Βολανάκη. - 7η έκδ. - Αθήνα : Σύγχρονη Εποχή, 2007.

Εικόνα 27, 28, 29: Ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «[Φρικαντέλα: Η μάγισσα που μισούσε τα κάλαντα](#)» / Ευγένιος Τριβιζάς · εικονογράφηση Μιχάλης Κουντούρης. - Αθήνα : Καλέντης, 2003.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (6/6)

Εικόνα 30: Εξώφυλλο του βιβλίου «[Η κούκλα που ήθελε ν' αποκτήσει ένα μωρό](#)» / Ντιμίτερ Ινκιοφ · μετάφραση Ρένα Καρθαίου · εικονογράφηση Τράουντλ Ράινερ, Βάλτερ Ράινερ. - Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη, 2003.

Εικόνα 31, 32: Εξώφυλλο και ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «[Πώς γράφεται η λέξη μητέρα;](#)» / Αγγελική Βαρελλά · εικονογράφηση Τέτη Σώλου. - Αθήνα : Μίλητος, 2004.

Εικόνα 33, 34, 35: Εξώφυλλο και ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «[Ο Λούκουλος τρώει πυγολαμπίδες](#)» / Ευγένιος Τριβιζάς · εικονογράφηση Αλέξης Κυριτσόπουλος. - 1η έκδ. - Αθήνα : Κέδρος, 1996

Εικόνα 36, 37, 38: Εξώφυλλο και ενδεικτικές σελίδες του βιβλίου «[Η Οδοντογλυφίδα που έγινε Ογδοντογλυφίδα](#)» / Σοφία Μαντουβάλου · εικονογράφηση Β. Ελευθερίου. - 1η έκδ. - Αθήνα : Εκδόσεις Πατάκη, 2004.

